

Országos Tudományos Diákköri Tanács
1055 Budapest, Szalay utca 10-14.

A banki egyoldalú szerződésmódosítási jog

(OTDK dolgozat)

Jelige: „Creditor”

*„Áll a hajsza, áll a bál a pénz körül,
Járja koldus és király.”¹
(Charles Gounod: Faust)*

¹ Charles Gounod: Faust című operája, Mefisztó áriája, fordította: Lányi Viktor

Előszó

A banki egyoldalú szerződésmódosítási jog vitatottságához napjainkban nem férhet kétség. A Magyar Bankszövetség erre a jogra a bankrendszer és a piacgazdaság fennmaradásának zálogaként tekint. A közvélemény ezzel szemben jogilag és erkölcsileg is elfogadhatatlannak tartja, hogy a bankokat – a jogviszonyban amúgy is erősebb felet – olyan egyoldalú alakító jog illesse meg, amellyel a másik fél helyzetét terhesebbé teheti, ezzel mintegy kockázatát a gyengébb félre hárítsa.

Dolgozatomban ennek a problémakörnek az objektív, véleményklímától mentes bemutatására teszek kísérletet. Ennek során feltárom az egyoldalú szerződésmódosítási jog közgazdasági törvényszerűségeit, amelynek alapján elemzem a hazai szabályozást – annak időbeli változásait –, különös tekintettel arra, hogy a jogszabályok milyen mértékű lehetőséget biztosítanak a bankoknak az egyoldalú szerződésmódosításra, illetve hogy mikor, milyen mértékű védelmet garantálnak az adós számára.

Zárásként levonom az adódó következtetéseket, és megpróbálok olyan szabályozási észrevételeket tenni, amelyek talán képesek lehetnének mindkét fél érdekeit kielégítően szolgálni.

Tartalom

Előszó.....	3
-------------	---

I. A banki egyoldalú szerződésmódosítás szükségessége és korlátozásának indokoltsága

1.	<u>A banküzem törvényszerűségei</u>	7
	A) A bank sajátosságai.....	7
	B) A bank működése és az abban rejlő kockázatok.....	8
2.	<u>Az egyoldalú szerződésmódosítási jog szükségessége</u>	10
	A) Mire szolgál az egyoldalú szerződésmódosítási jog.....	10
	B) A változó kamatozású hitelezés előnyei és hátrányai.....	11
	C) Valóban nélkülözhetetlenek a változó kamatozású hitelek?	12
	D) Az egyoldalú szerződésmódosítási jog és a változó kamatozású hitelek elhatárolása	13
3.	<u>Az egyoldalú szerződésmódosítási jog veszélyei</u>	14
	A) A szerződési szabadság	14
	a, A szerződési szabadság jelentése	14
	b, A szerződési szabadság mint veszélyforrás.....	15
	c, A szerződési szabadság és az általános szerződési feltételek	15
	d, Indokolatlan egyoldalú előny	16
	B) A bank mint profitorientált vállalkozás	17
	a, Nyereségképzés	17
	b, Kontraszelekció	18
	C) A védelem szükségessége	19
4.	<u>A magyar piac sajátosságai</u>	19

II. A banki egyoldalú szerződésmódosítási jog szabályozása

1.	<u>A banki egyoldalú szerződésmódosítási jog kezdeti szabályozása</u>	22
	A) Megjelenésének okai	22
	B) A Pit. rendelkezései	23
	C) A Hpt. rendelkezései 2009. augusztus 1-jéig	24
2.	<u>A felmondási jog</u>	26
	A) A felmondási jog mint a 2009. augusztus 1. előtti szabályozás legnagyobb hiányossága	26
	B) A hitel határidő előtti visszafizetésének közgazdasági törvényszerűségei	27
	C) Az érdekellentét feloldása	27
	D) Az előtörlesztés során érvényesíthető költségek korlátai 2009 előtt	29
3.	<u>Hatályos szabályozás</u>	30
	A) Valamennyi szerződő félre irányadó rendelkezések	30
	B) A fogyasztókkal kötött kölcsön- illetve pénzügyi lízingszerződésekre irányadó rendelkezések	32
	a, A pénzügyi intézmény által egyoldalúan módosítható szerződési feltételek	32
	b, A pénzügyi intézmény által egyoldalúan nem módosítható szerződési feltételek megváltoztatása	33
	c, Az egyoldalú módosításra okot adó körülmények	34
	d, A pénzügyi intézmény tájékoztatási kötelezettsége	35
	e, Felmondási jog	36
	f, Árazási elvek	37
	g, Összességében	38
	C) Egyéb szerződésekre irányadó rendelkezések	39
	D) A jogalkalmazás során kialakult korlátok	39

III. Megoldási javaslatok

1.	<u>Következtetések</u>	41
2.	<u>Megoldási javaslatok</u>	41
	A) A referencia-kamatláb alkalmazása	41
	a, A referencia-kamatláb	42
	b, A BUBOR mint referencia-kamatláb	42
	c, A referencia-kamatláb előnyei	43
	d, Az egyoldalú szerződésmódosítási jog és a referencia-kamatláb	44
	e, A jogalkotó és a referencia-kamatláb	45
	B) Biztosítás	46
	C) Kamatmarzs nagyságának korlátozása	47
	D) A megoldási javaslatok áttekintése	47
	Ábrák	49
	Felhasznált irodalom	52

I. A banki egyoldalú szerződésmódosítás szükségessé és korlátozásának indokoltsága

„A pokol kapuit nyitotta meg a (...) kormány a devizahiteleknek, amikor 2001-ben úgy módosította a hitelintézetekről és pénzügyi szolgáltatókról szóló 1996. évi CXII. törvényt, hogy lehetővé tette a bankok számára a kamatok, díjak és költségek teljesen egyoldalú módosítását az ügyfelek hátrányára.”

(Dr. Lenhardt Balázs Országgyűlési képviselő)

1. A banküzem törvényszerűségei

„Pecunia regit mundum”, vagyis a pénz kormányozza a világot, tartja egy reneszánsz szólás. Vajon igaz ez a mondás? Erre a kérdésre tudományos igényű válasz nem adható. Az azonban bizonyos, hogy mai világunkban a pénzügyi piac – vagyis a pénzkereslet és pénzkínálat találkozásait lehetővé tevő intézmény – kiemelkedő fontosságú², melynek legfontosabb szereplői a bankok.

A) A bank sajátosságai

A bankok a pénzügyi közvetítő intézmények közé tartoznak, ami azt jelenti, hogy összegyűjtik a megtakarítók³ ideiglenesen szabad pénzeszközeit, és átcsoportosítják azokhoz, akiknek arra van szükségük. Ezt a közvetítést transzformációs funkciójuk segítségével látják el. A pénzügyi közvetítők ugyanis átalakítják a pénzügyi piacon a

² „A közvetített pénzeszközök a fejlettebb országokban számottevően (...) meghaladják az adott ország által megtermelt éves jövedelem szintjét. Magyarországon például a 2009. év végén a hitelintézetek (...) összes eszközállománya a GDP 133 százaléka volt”. (Erdős – Mérő [2010], 13. o.)

³ Simon István a megtakarításon „az állami elvonások után megmaradó – fogyasztásra, termelésre – fel nem használt összeget érti.” (Simon [2007], 36. o.)

pénzkínálatot jelentő megtakarítások nagyságát⁴, időtartamát, kockázatát és likviditását⁵. Ezzel megvalósítják a közvetett finanszírozást, tehát azt, hogy a megtakarító nem közvetlenül a beruházóval, hanem egy pénzügyi intézménnyel szerződik, aki biztosítja a beruházó számára szükséges pénzüsszeget.⁶

A többi pénzügyi közvetítő intézménytől a bankokat öt sajátosság határolja el:

- A pénzteremtés, azt jelenti, hogy a bankrendszer bankszámlapénz formájában többszörözi a pénz mennyiségét.⁷
- A nagy tőkeáttétel arra utal, hogy a bank szavatoló tőkéjéhez képest többszörös mértékben fogad el és nyújt hitelt.
- A likviditásteremtés megköveteli, hogy a bank bármelyik pillanatban készen álljon arra, hogy a betétesnek a betétje erejéig pénzt fizessen ki.
- A likviditás sérülékeny mérlegszerkezethez vezethet. Ennek oka, hogy a betétek mozgékonyasága mellett, a hitelek statikussága jellemző⁸, így ha – egyszerre nagyszámú betétes vonhatja ki betétjét – forrás hiányában a hitelintézet nem tudná valamennyi igényt kielégíteni, az pánikhoz vezethet, ami bankcsődöt okozhat.
- További sajátosság, hogy a bankok biztosítják a fizetési forgalom lebonyolítását.⁹

Ezek a sajátosságok határozzák meg a bankok működésének alapjait, ezen keresztül a rájuk vonatkozó jogi szabályozásra is komoly hatást gyakorolnak.

B) A bank működése és az abban rejlő kockázatok

Az előző pontban tárgyalt sajátosságok alapján megállapíthatjuk, hogy „a kereskedelmi bankok legfőbb tevékenysége mások pénzének kezelése.”¹⁰ Az angolszász szakirodalom erre a jellegzetességre a „my adventure with your money”¹¹ kifejezést használja, amely

⁴ A denominációs transzformáció, jelenti a háztartások megtakarításainak összegyűjtését és ebből a gazdaság szereplői – jellemzően jóval nagyobb összegű – finanszírozási igényének kielégítését. (Erdős – Mérő [2010], 19. o.)

⁵ „Egy eszköz likviditása azt jelenti, hogy milyen gyorsan és milyen mértékű veszteséggel tehető készpénzzé” (Simon [2007], 290. o.)

⁶ Simon [2007], 290. o.

⁷ „A pénzteremtés során (...) a bank aktívákat szerez meg, amelyek ellentételeként önmagára szóló követelést ad, s azzal az ügyfél fizetést teljesíthet.” (Bánfi [2008], 14. o.)

⁸ „A kihelyezett hitelek közül a pénz csak visszafizetéskor kerül vissza a bankba.” (Kohn [2007], 125. o.)

⁹ Simon [2007], 291-292. o.

¹⁰ Sulyok-Pap– Ligeti [2006], 45. o.

¹¹ „Az én kalandom a te pénzeddel” – fordította a szerző

rámutat arra, hogy a bankok sajátjukként kezelik a betétesek pénzeszközeit.¹² Hatályos jogunk szerint a betétesek a pénzt a bank tulajdonába adják és annak helyébe bankszámla – tehát kötelmi jogi követelés – követelés lép.

A betétesek megtakarításaikat a gyarapodás reményében helyezik el egy banknál – ezt a magatartást ösztönzi az infláció is¹³ –, amely a pénz használatáért cserébe kamatot fizet. A bank azért, hogy a betétekre ígért kamatot ki tudja fizetni, a rendelkezésére álló pénzeszközöket gyümölcsözteti, hitelként kihelyezi, amelyek kamatán szerez többlet jövedelmet.

Itt találkozunk a bankok első kockázatával, azzal hogy kihelyezett hitelei nem vagy nem szerződésszerűen kerülnek visszafizetésre. Ezt a kockázatot nevezi a szakirodalom hitel- vagy visszafizetési kockázatnak, amit a bankok az adósminősítéssel, illetve a szerződést biztosító mellékkötelezettségek – különösen jelzálog és kezesség – kikötésével minimalizálnak.¹⁴

A kihelyezett hiteleknek nemcsak a jövedelmezősége fontos, jelentős azok időbelisége is, tehát hogy mikor hoznak hasznot. A banknak ugyanis folyamatosan fenn kell tartania likviditását, vagyis azonnali fizetőképességét, hogy a betétesek igényeik szerint akadálytalanul hozzájuthassanak pénzeszközeikhez, ami nélkülözhetetlen a bizalom, és ezáltal a betétesek megtartásához.¹⁵

A bank likviditásának fenntartását lejáratí összhangjának megteremtésével éri el. Ez azt jelenti, hogy a betétek lejáratát lehetőség szerint egybeessen a bank követeléseinek lejáratával. Ennek meglétét Magyarországon a Felügyelet¹⁶ szigorúan, devizanemenként vizsgálja. A bank nemcsak a hitelek törlesztőrészeiből tudja biztosítani likviditását, hanem mind a bankközi piacról, mind az MNB refinanszírozási ügyletein keresztül forrásokhoz tud jutni. Emellett egy bank eszközei között mindig kell lennie könnyen likvidálható egyéb eszközöknek.¹⁷ Ha azonban nem tudja magától biztosítani lejáratí összhangját, forráshoz kell jutnia, amit általában feláron tud megtenni, ez pedig akár felemésztheti a profitot és veszteségessé teheti a bank működését.¹⁸ Erősen kérdéses, hogy

¹² Petrik [2003], 16. o.

¹³ Nem véletlen, hogy a közgazdászok az ideális inflációt 2-3% körül jelölik meg. Infláció nélkül ugyanis jelentkezhethetne a makrogazdasági szinten „átkos megtakarítási hajlandóság”. Ez az az eset, amikor a megtakarítóknak megérné otthon tartani a pénzüket, ezzel komoly forrásoktól megfosztva a gazdaságot, csökkentve a gazdasági fejlődés esélyét.

¹⁴ Sulyok-Pap – Ligeti [2006], 46. o.

¹⁵ Petrik [2003], 17. o.

¹⁶ Pénzügyi Szervezetek Állami Felügyelete

¹⁷ Ilyen például az állampapír. „A likviditás a készpénzhez jutás lehetősége” (Kohn [2007], 125. o.);

¹⁸ Petrik [2003], 17-18. o.

rosszul megteremtett lejáratú összhangjának következményeit a bank mikor és mennyiben telepíti az adósára az egyoldalú szerződésmódosítási joggal élve.

A kihelyezett hitelek jövedelmezőségét alapvetően a kamatszint határozza meg. A piaci kamatok megváltozásában rejlő kockázatot nevezzük kamatláb-kockázatnak, amelyen „a banki pénzáramlásnak (cash flow) a kamatláb változása nyomán bekövetkező kedvezőtlen alakulását értjük”.¹⁹ A kamatláb-kockázat tehát azt jelenti, hogy a bank meghatározott kamatlábat számít fel hitelére, de elképzelhető, hogy a futamidő során magasabb kamatozású forrásokkal kell finanszíroznia a kihelyezett hitelt, vagyis a források átárazódására kerül sor.²⁰ Ebben az esetben a kedvezőtlen kamatváltozás miatt egy fix kamatozású hitel²¹ esetén – tehát amennyiben a hitel kamatai nem igazíthatók a valós piaci szinthez – nyereségétől vagy annak egy részétől eshetne el a bank.

Látható tehát, hogy a bankok működésük során nem tudják elkerülni a kockázatvállalást, mert akkor nem tudnák tevékenységüket folytatni. A kockázatkezelés és annak minimalizálása ezért kimagasló fontosságú mindenkori fizetőképességük – szolvenciájuk – fenntartásához, és így a bankok stabil működésének biztosításához.²²

2. Az egyoldalú szerződésmódosítási jog szükségessége

„A bank számára az egyoldalú szerződésmódosítás joga egy kockázatkezelési eszköz, amellyel egy prudens banknak időnként élnie kell”²³

A) Mire szolgál az egyoldalú szerződésmódosítási jog?

Az egyoldalú szerződésmódosítási jog a bankok számára megteremti annak a lehetőségét, hogy „a szerződési helyzetet időről időre az aktuális gazdasági helyzethez igazítsák, ami történhet az ügyfél terhére és javára”²⁴. Más szavakkal: biztosítja a

¹⁹ Sulyok-Pap – Ligeti [2006], 48. o.

²⁰ Az átárazódás és a kamatváltozás által okozott kockázat csökkentésére használják a bankok a határidős kamatműveleteket (interest rate futures), és az opciókat

²¹ Akkor tekintünk fix kamatozásúnak egy hitelt, ha a kölcsön törlesztésének teljes időszaka alatt ugyanazokat a havi részleteket kell fizetni. (Kohn [2007], 433. o.)

²² Szolvenciát a likviditástól annak időbelisége határozza el, vagyis a szolvencia azt jelenti, hogy a banknak hosszabb távon vannak-e olyan jó minőségű eszközei, amelyek garantálják a bank fizetési kötelezettségeinek teljesíthetőségét. (Erdős – Mérő [2010], 54. o.)

²³ Magyar Bankszövetség [2010], 29. o.

²⁴ Szentiványi [2009], 18. o.

kölcsönszerződések kamatának a mindenkori kamatszintnek megfelelő mértékűre emelését vagy csökkentését.

A változó kamatozású hitel olyan hitel, „amelynek kamatlábát hozzáigazítják a piaci kamatlábakhoz.”²⁵ Amennyiben összehasonlítjuk az egyoldalú szerződésmódosítási jog célját és a változó kamatozású hitel definícióját, megállapíthatjuk, hogy ebből a nézőpontból az egyoldalú szerződésmódosítási jog nem más, mint egy a változó kamatozású hitelezést biztosító eszköz. A változó kamat lényege abban áll, hogy a pénzügyi intézményeknek lehetőségük van a kölcsön szerződéses kamatának a piaci kamatszinthez igazítására, vagyis a kamatláb kockázatnak az adósra hárítására.

Az egyoldalú szerződésmódosítási jog tehát véleményem szerint közgazdasági szempontból nem más, mint egy kockázatkezelési eszköz, amellyel a hitelintézet minimalizálja a gazdasági tevékenységébe eső előrelátható, de nem biztosan bekövetkező kockázatainak jelentős részét.

B) A változó kamatozású hitel előnyei, és hátrányai

Az egyoldalú szerződésmódosítási jog előnyei megegyeznek a változó kamatozású hitel hozadékaival. Ez esetben a banknak nem kell tartania a kamatláb kockázattól – így a jövőben esetlegesen bekövetkező kamatváltozásoktól –, ezért alacsonyabb kamattal tudja kihelyezni hiteleit, mint fix kamatozás esetén. Ennek eredményeként az ügyfelek olcsóbban juthatnak kölcsönhöz, és immár olyanoknak is lehetőségük lesz hitelt felvenni, akik korábban a drágább hitelt nem engedhették meg maguknak. Ez élénkíti a lakossági fogyasztást és a vállalati beruházásokat, ami fokozza a nemzetgazdaság teljesítményét.

Látszólag tehát meglehetősen idillinek tűnik a helyzet. A hitelintézeteket nem sújtja kamatláb kockázat, míg az adós kevesebbet fizet, illetve a gazdaság is fejlődik. Mi történik azonban akkor, ha a kamatok ugrásszerűen növekednek?

A bank likviditása és szolvenciája megőrzése érdekében élni fog az egyoldalú szerződésmódosítási jogával és kamatot emel. Azon adósok azonban, akik csak az alacsonyabb kamatlábak következtében jutottak kölcsönhöz, bizonyosan nem fogják tudni az új törlesztőrészleteket előteremti, így a nem teljesítő adósok közé kerülnek, sőt akár a

²⁵ Kohn [2007], 447. o

megélhetésük is veszélybe kerülhet.²⁶ A bank számára is rossz a helyzet, hiszen a kamatemelés következtében jelentkezik a kontraszelekció jelensége (lásd később).

Mi történik azonban, ha minden bank közel azonosan növeli hitelei kamatát? Ebben az esetben nem érvényesülhet a kontraszelekció. Ekkor a hitelintézet az adósokra telepített kamatlábckockázata hitelkockázattá²⁷ alakul, ami első ránézésre ismét a bankot sújtja. A sok nem teljesítő adós ugyanis magában hordozza azt a veszélyt, hogy a hitelintézet még kihelyezett pénzeszközeihez sem fog hozzájutni. Itt fontos azonban visszaemlékezni a hitelkockázatnál leírtakra, különösen arra, hogy a hitelintézet minimalizálhatja ezen kockázatát a szerződést biztosító mellékkötelezettségek – különösen a jelzálog és kezesség – segítségével.²⁸ Kellően fedezett hitel esetében tehát a bank lényegében mentesül a visszafizetési kockázat alól, és a negatív tendenciák ellenére továbbra is pénzénél fog maradni. Az adósokra nézve viszont ennek súlyos szociálpolitikai következményei lehetnek.

C) Valóban nélkülözhetetlenek a gazdaság számára a változó kamatozású hitelek?

Látva a változó kamatozású hitelekben rejlő kockázatokat felmerül a kérdés, mi történne, ha a jogszabályok tilalmaznák az ilyen típusú hitelek folyósítását?

Bár hatástanulmány tudomásom szerint ebben a kérdésben Magyarországon nem készült, több – bizonyosan bekövetkező – következmény együttes hatásával kellene szembenéznünk. A bankok ugyanis kizárólag fix kamatozású hiteleket kínálhatnának.

Első lépésben elvesznének a változó kamatozású hitelek normál kamatszint idején érvényesülő előnyei. Vagyis drasztikusan megemelkednének a kamatok, ugyanis a bankok nem tudnák többé kamatlábckockázatukat az ügyfelekre hárítani, így a jövőben számításba vehető valamennyi kockázatukat – azok tényleges bekövetkezésétől függetlenül – bekalkulálnák a hitelek szerződéses kamatláába. Következésképp a társadalom széles rétegei esnének el a kölcsönfelvétel lehetőségétől. Ez nemcsak a lakossági fogyasztás visszaesését jelentené, hanem a beruházásokét is, hiszen utóbbiak általában olyan tőkét

²⁶ Utóbbira különösen akkor kerülhet sor, ha a hitelt szerződést biztosító mellékkötelezettségek biztosítják

²⁷ Kohn [2007], 331. o.

²⁸ Kiváltképp igaz ez Magyarországon, hiszen hazánkban „az ingatlan (lakás) értékének 20-40 százalékáig hiteleznek a bankok”, vagyis megnyugtató biztosítékkal rendelkeznek jelzáloggal fedezett hitelek esetében (Horváth [2007], 959. o.)

igényelnek, amely nem áll egy átlagos vállalkozás rendelkezésére. A lakossági fogyasztással és a beruházásokkal egyenesen arányosan esne vissza a nemzetgazdaság is, ami akár recessziót is eredményezhetne.

Kizárólag fix kamatozású hitelek esetén elképzelhető a bankrendszer válsága is. A kamatlábak előre nem kalkulálható ugrásszerű növekedése esetén a fix kamatozású hitelek kamatai nem lennének felemelhetők a tényleges kamatszintre, ezért a bankok a betétek tekintetében is figyelmen kívül hagynák a tényleges kamatszintet, és továbbra is olyan betéti kamatokot fizetnének, ami biztosítja szolvenciájuk fenntartását. Ez azonban a dezintermediáció jelenségéhez vezethetne.

A dezintermediáció a pénzforrások kiáramlása a pénzügyi közvetítőktől.²⁹ Ha a pénzügyi intézmények nem emelik a betéti kamatokot a piaci szintre, a háztartások kiveszik pénzüket és kincstárjegyet, vagy más pénzügyi eszközöket vásárolnak. Következésképp forráshiány keletkezne, a bankok nem tudnának kölcsönöket folyósítani, ami hosszútávon a gazdaság visszaeséséhez vezethetne.³⁰

A fentiek értelmében megállapíthatjuk, hogy a gazdaság számára kimondottan szükséges és fontos a változó kamatozású hitelezés. Az egyoldalú szerződésmódosítási jogot azonban meg kell különböztetni a változó kamatozású hitelektől.

D) Az egyoldalú szerződésmódosítási jog és a változó kamatozású hitelek elhatárolása

Bár általában a szakirodalom is azonos jelenséggént kezeli a változó kamatozású hiteleket és az egyoldalú szerződésmódosítási jogot, a két intézmény azonban közel sem rendelkezik megegyező tartalommal. A változó kamatozású hitelek ugyanis a hitelek egy fajtáját alkotják. Ezzel szemben az egyoldalú szerződésmódosítási jog az előbbi megvalósításának egy – és nem kizárólagos – eszköze.

Ezt az álláspontomat támasztja alá, hogy egyes szerzők megkülönböztetik egymástól a „klasszikus” változó kamatozású (az eredeti angol kifejezéshez ragaszkodva: lebegő kamatozású³¹) és a változtatható kamatozású hiteleket. Az elhatárolás alapja, hogy utóbbi esetében „nem előre meghatározott referencia-kamatláb függvényében és nem előre

²⁹ Dezintermediációnak nevezi a szakirodalom azt a folyamatot, „amelynek során a bankok közvetítette hitelügyletek átkerülnek a közvetlen hitelek piacára”. (Kohn [2007], 254. o.)

³⁰ Kohn [2007], 439. o.

³¹ Floating-rate

meghatározott kamatperiódusonként változik a termék kamatozása, hanem a bank saját elhatározásától függően valamennyire a piaci mozgásokat követve.”³² (lásd 1. ábra)

Miért tartja a társadalom mégis az egyoldalú szerződésmódosítási jogot oly „ördögtől valónak”³³?

3. Az egyoldalú szerződésmódosítási jog veszélyei

*„Abban az esetben ugyanis, ha az általános szerződési feltételek, pénzügyi kondíciók nem kiszámíthatóak, nem előre láthatóak, a szolgáltató részéről egyoldalúan korlátlanul és érdemi indokolási kötelezettség nélkül megváltoztathatóak, sérül a jogbiztonság követelménye”*³⁴

A) A szerződési szabadság

*„A szerződéses szabadság elvéből következik, hogy a felek a kötelmi jogviszony fennállása alatt szerződésüket (...) szabadon módosíthatják, egymást az egyoldalú szerződésmódosításra is felhatalmazhatják.”*³⁵

a, A szerződési szabadság jelentése

A szerződési szabadság a piac működésének szükségszerű velejárója.³⁶ Kiindulópontját jelenti, hogy a szerződő felek akarata jogi értelemben szabad, tetszésük szerint állapíthatják meg a szerződés tartalmát.³⁷ A magyar jogban ezt az alapelvet a Ptk. 200. § (1) bekezdése rögzíti, amely szerint „a szerződés tartalmát a felek szabadon állapíthatják meg, a szerződésekre vonatkozó rendelkezésektől egyező akarattal eltérhetnek, ha jogszabály az eltérést nem tiltja.”³⁸

³² Martin Hajdu György, szerkesztői jegyzet, In: Kohn [2007], 312. o.

³³ Lásd dolgozat nyitó idézetét

³⁴ Az állampolgári jogok országgyűlési biztosának jogkörében eljáró adatvédelmi biztos jelentése az OBH 2958/2006. számú ügyben

³⁵ Köles – Sággy [2006], 84. o.

³⁶ Harmathy [2002], 118. o.

³⁷ Török [2006], 55. o.

³⁸ Részletesebben szabályozva az Új Polgári Törvénykönyvben Id. Új Polgári Törvénykönyv – Kodifikációs Főbizottság javaslata, 2012, 6:59. §

Ezen alapelv többlet jelent pusztán a szerződés tartalmának szabad megállapításánál. Jelenti egyúttal azt a szabadságot, hogy a felek meghatározhatják akarnak-e egyáltalán szerződést kötni (ezt nevezzük szerződéskötési szabadságnak); kivel kívánják megkötni (partnerválasztás szabadsága); milyen típusú szerződést akarnak létrehozni (szerződési típuszabadság); illetve, hogy milyen tartalommal kívánják azt megkötni (diszpozitivitás).³⁹ Látható tehát, hogy a szerződési szabadság négy különböző szabadságot foglal magában.

Témám szempontjából kimagasló jelentőségű a diszpozitivitás, ugyanis ez teszi lehetővé a szerződő felek számára, hogy a szerződésekre vonatkozó egyes szabályoktól egyező akarattal eltérjenek. Ezáltal biztosíthatnak valamely félnek olyan egyoldalú alakító jogot, hatalmasságot⁴⁰, amelynél fogva a felhatalmazott fél szerződő partnere kötelezettségét és annak mértékét saját belátása szerint változtathatja meg.

b, A szerződési szabadság mint veszélyforrás

A szerződési szabadság – éppúgy, mint maga a filozófiai értelemben vett szabadság⁴¹ – sem lehet korlátlan. Igazi szerződéses szabadságról ugyanis csak akkor beszélhetünk, ha a szerződő felek mind gazdasági, mind társadalmi szempontból azonos helyzetben vannak.⁴²

A mindennapi életben meglévő különbségek a szerződési szabadság korlátlansága esetén tovább növelhetnék az amúgy is erősebb fél – pozíciója diktálta – hatalmát. Aki a szerződési szabadság álcája mögé bújva olyan egyoldalú előnyt biztosíthat a saját javára, mellyel az ügylet valamennyi kockázatát a vele szerződő félre telepítheti⁴³, mintegy visszaélve a szerződési szabadság teremtette lehetőséggel.

c, A szerződési szabadság és az általános szerződési feltételek

A szerződési szabadságban rejlő veszélyek még súlyosabbá válnak, általános szerződési feltételek alkalmazása⁴⁴ esetén, ugyanis „megjelenik a kötelmi jogban egy

³⁹ Csécsy A. – Csécsy Gy. – Szikora [2008], 14-15. o.

⁴⁰ Ebben az esetben egyértelműen hatalmasságról beszélhetünk, ugyanis „mindazokban az esetekben, amikor egy akaratnyilatkozattal /tehát nem a felek megegyezésével/ módosítást, változást vagy megszüntetést lehet elérni hatalmasságról, egyoldalú alakító jogról beszélünk” (Eörsi [1979], 70. o.)

⁴¹ Ugyanezen a véleményen van Ole Lando amikor megállapítja, hogy „However, no freedom is absolute.” (Lando [2005], 387. o.)

⁴² Török [2006], 19. o.

⁴³ Ezt állítja Dr. Patassy Benedek: „Normális kapcsolatban az üzleti (ügyleti) kockázatot a tisztesség követelményei szerint meg kell osztani.” (Patassy [2012], 428. o.)

⁴⁴ Hitel- és kölcsönszerződést a pénzügyi intézmények szinte kizárólagosan általános szerződési feltételekkel kötnek

olyan sajátos, a szabványszerződések által teremtett kógencia, amelyet a szerződési szabadság elve szült, és amelyet a gazdasági pozíció diktál.”⁴⁵

Az általános szerződési feltételeket a tömegtermelés kialakulása hívta életre, amelynek során a műszaki szabványosítás mellett megtörtént a jogi szabványosítás is. A gazdaságilag erősebb fél több szerződés megkötése céljából egyoldalúan, a másik fél közreműködése nélkül előre meghatároz olyan szerződési feltételeket, amelyeket a felek egyedileg nem tárgyaltak meg.⁴⁶

Az általános szerződési feltételek így leegyszerűsítik a szerződéskötés folyamatát, azonban ezzel mintegy leszűkítik a szerződési szabadságot, mivel immár a szerződés nem a felek alkufolyamatának eredményeként születik⁴⁷. Az erősebb fél anélkül, hogy a másik fél érdekeire tekintettel lenne, kialakítja a szerződés feltételeit. Ez azt eredményezi, hogy a gyengébb fél szerződési szabadsága a szerződéskötési szabadságra, azon belül is a szerződés meg nem kötésének szabadságára redukálódik.⁴⁸ A szerződési szabadságának így „csak egy hajtóereje marad: mérlegel (...) szükségletei és a szerződés diktálta kockázatok között”.⁴⁹ Ezt pedig Menyhárd Attilával egyetértve a determinizmus olyan fokának tarthatjuk, amely nem jelent de facto választási lehetőséget. Kizárólag de jure marad meg a szerződési szabadsága.⁵⁰

Az egyoldalú szerződésmódosítás esetében kifejezetten igaz Eörsi Gyula megállapítása. „A gazdasági kényszer olyan szerződési feltételek elfogadására indíthat, amelyeket a fél ilyen kényszer híján nem fogadna el. (...)”⁵¹ Megállapítható tehát, hogy szükséges a felek jogviszonyába beavatkozni, annak érdekében, hogy az erősebb fél nem élhessen vissza pozíciójával.

d, Indokolatlan egyoldalú előny

A Legfelsőbb Bíróság kimondta, hogy a „szerződéskötési szabadság nem értelmezhető akként, hogy a szerződés jogellenes vagy nyilvánvalóan egyoldalú előnyt meghatározó

⁴⁵ Menyhárd [1994], 29-30. o.

⁴⁶ Ptk. 205/A. § (1) bek.

⁴⁷ Grant Gilmore a Death of Contract című művében arra a következtetésre jutott, hogy korábban a szerződések alku eredményeképpen születtek, amelyek lehetővé tették az érdekharmonizációt a felek között. Manapság azonban az alku nem létezik, így az alku elméleten alapuló klasszikus szerződésfogalom halott.

⁴⁸ Csécsy A. – Csécsy Gy. – Szikora [2008], 25. o.

⁴⁹ Menyhárd [1994], 27. o.

⁵⁰ Menyhárd [1994], 27. o.

⁵¹ Eörsi [1979], 39. o.

kikötést is tartalmazhat.”⁵² Esetünkben a gyengébb fél igényének kielégítésére az erősebb fél kizárólag az egyoldalú szerződésmódosítási jog kikötésével hajlandó.

Ez a jogeset felveti a kérdést, hogy az egyoldalú szerződésmódosítási jog – mint alakító jog – nem értékelhető-e a bírósági határozatban megfogalmazott nyilvánvalóan egyoldalú előnyként? Véleményem szerint, ha az egyik szerződő fél pozíciójánál fogva úgy biztosítja magának ezt a jogot, hogy a másik fél számára ellentételezéseként megfelelő jogosultságot nem nyújt, felborítja a szerződés szimmetriáját, így a bírósági határozatban megfogalmazottak igenis irányadóak rá. Ezzel szemben, ha a másik felet megfelelő jogosultságok védik, nem tekinthető az egyoldalú szerződésmódosítási jog egyoldalú előnyt meghatározó kikötésnek. Bár meggondolandó, hogy milyen jogosultság lehet képes biztosítani a másik fél egyenjogúságát az egyoldalú szerződésmódosítási joggal szemben.

A feltett kérdésre ebből következően a válasz látszólag nem egyértelmű. Hatályos jogunk szerint azonban az egyoldalú szerződésmódosítási jog jogszabályoknak megfelelő kikötése vitathatatlanul nem indokolatlan egyoldalú előny, ugyanis ezt a jogosultságot a pénzügyi intézmények számára a Hpt. 210. §-a biztosítja.

B) A bank mint profitorientált vállalkozás

a, Nyereségképzés

A banknak úgy, mint bármely más vállalkozásnak a tulajdonosok (részvényesek) szempontjából nincs más feladata, mint hogy minél nagyobb nyereséget érjen el. A bankok célja tehát a profit maximalizálása, ennek érdekében a saját teljesítményének fokozása.

Mínthogy bevételeik elsősorban a hitelek kamataiból képződnek (a bank számára a nyereséget a hiteleken realizált kamatláb és a betétek költségének különbsége adja – lásd később), ezért igyekeznek a hitelkihelyezést és az azokon elérhető kamatot maximalizálni (lásd 2. ábra).

A hiteleket terhelő kamatláb megemelése tehát az egyik megoldása a profit növelésének.⁵³ Felmerül a kérdés, hogy miért is ne számolhatna fel magasabb kamatot egy bank kénye-kedve szerint, különösen, ha egyoldalú szerződésmódosítási joggal, mint alakító joggal rendelkezik?

⁵² BH 2000/247

⁵³ A másik lehetőség a nyereségesség fokozására a hitelkihelyezés növelése. Erre a betétállomány növekedése, a banki tartalékok csökkentése, vagy saját további tőkebevonás esetén van lehetőség.

A kamatemelés azonban közel sem ilyen egyértelműen nyereséges. A kamatok növelését ugyanis a piaci verseny korlátozza. A banki ügyfeleknek lehetőségük van másik bankhoz fordulni, amennyiben saját bankjuk a piaci szint feletti kamatot kér. Már itt fontos megemlíteni, hogy az egyoldalú szerződésmódosítási joggal szemben az adósoknak általában felmondási jogot szokás biztosítani. A felmondási jog indoka elméletileg sem az, hogy az adós egy összegben visszafizetné a kapott hitelt, hiszen akkor hitelfelvételre sem lett volna szüksége. Sokkal inkább az, hogy egy másik banknál valós piaci értéken, számára kedvezőbben tud hitelhez jutni, ami kontraszelekcióhoz vezethet az egyoldalú szerződésmódosítási jogot gyakorló bank hátrányára.

b, A Kontraszelekció

Kontraszelekciónak nevezi a szakirodalom azt a jelenséget, amikor a bank a kamatemelés következtében a jól teljesítő ügyfeleit veszíti el. Ennek az az oka, hogy az adósok jobban ismerik saját hitelképességüket, mint a bank, és egy jól működő vállalkozásnak nem kell tartania a másik bank adósminősítésétől. A rossz adósoknak azonban a megemelt összegű hitel is még mindig kedvező lehet.

A kontraszelekció eredményeként tehát csökken a hitelállomány átlagos minősége, és nő a veszteségek kockázata. Itt kell tisztázni a szerződéses kamat és a realizált kamat közötti különbséget.⁵⁴ A szerződéses kamaton a hitelekre felszámított kamatlábat értjük. A bankok a profitot ezzel szemben az előzőnél mindig kisebb realizált kamatláb alapján számolják⁵⁵. Ez a hitel vagy visszafizetési kockázatra vezethető vissza, amiből kifolyólag – az előforduló nem teljesítés, vagy nem szerződésszerű teljesítés miatt – csökkenhet a hiteleken ténylegesen elért eredmény⁵⁶.

Mindez azt jelenti, hogy a szerződéses kamat növelése következtében érvényesülő kontraszelekció odavezethet, hogy a realizált kamatláb, és így a bank által elért profit nem hogy nem növekszik – a szerződéses kamatlábnak megfelelően –, hanem az egyre több rosszul teljesítő adós miatt a realizált kamatláb valójában csökken, ami felemésztheti a bank hitelkihelyezésekor kalkulált nyereségét.

Ez az oka annak, hogy a hitelintézetek számára az egyoldalú szerződésmódosítási jogon keresztül biztosított szerződéses kamatemelést nem tekinthetjük korlátlanul alkalmazható

⁵⁴ Kohn [2007], 123. o.

⁵⁵ A profit számításának módját az alábbi képlet mutatja be a legjobban: $\pi = (L \times i_L) - (D \times i_D) - FC$, ahol π a profit, L a kihelyezett hitelek összege, i_L a hiteleken realizált kamatláb, D a betétek összege, i_D a betétek egy-egy dollárjára jutó költség, FC az állandó költségek. (Kohn [2007], 121. o.)

⁵⁶ Kohn [2007], 123-127. o.

eszköznek. A profit ilyen formában történő növelésének ugyanis komoly közgazdasági korlátját jelenti a kontraszelekció törvényszerűsége.

Nagyon fontos azonban leszögezni, hogy ez a törvényszerűség csak olyan piacon működik, ahol tényleges verseny van az ügyfelekért a bankok között. Abban az esetben, ha a pénzügyi intézmények között nincs valódi szolgáltató váltási lehetőség, a kontraszelekció nem érvényesülhet. Ebben az esetben az egyoldalú szerződésmódosítás lehetősége jelentős piaci hatalmat teremt a pénzügyi szolgáltatók oldalán.

C) A védelem szükségessége

Mindent összevetve látható tehát, hogy az egyoldalú szerződésmódosítási jog a szerződési szabadság által létrehozott formájában indokolatlan egyoldalú előny kialakítására képes, amellyel szemben szükséges a gyengébb felet védeni.

A védelemnek két formáját különböztethetjük meg, a jogi és közgazdasági korlátozást. A jogi védelmet elsősorban a jogszabályok biztosíthatják a pénzügyi intézményekkel szerződő fél számára, míg a kontraszelekció törvényszerűsége jelenti a közgazdasági korlátját az egyoldalú szerződésmódosítási jognak.

Az egyoldalú szerződésmódosítási jognak tehát amennyiben a jogszabályok által nem kellően korlátozott, kizárólag a piaci versenyt szab határt. Ezért szükséges a magyar hitelpiac helyzetének rövid, átfogó vizsgálata.

4. A magyar piac sajátosságai

„A bankverseny különböző jegyeit megragadó elemzések ellentmondásos képet nyújtanak a magyar bankszektorról”⁵⁷

A bankversenyt Magyarországon Várhegyi Éva vizsgálta, aki megállapította, hogy a verseny foka az európai átlaghoz fogható, továbbá hogy nem mutatható ki összejátszó magatartás a bankok között.⁵⁸ A részipiacokat vizsgálva azonban közel sem találta ennyire üdvöztetőnek a képet. A lakossági piacokon ugyanis közel sincs olyan mértékű árverseny,

⁵⁷ Várhegyi [2003], 1027. o.

⁵⁸ Várhegyi [2003], 1040. o.

amely az oligopolisztikus járadékok érvényesítését meggátolná, illetve „piaci anomáliát tükröznek a bankszektor jövedelmezőségét, átlagos kamatmarzsát⁵⁹ nemzetközi összehasonlításban vizsgáló elemzések” is.⁶⁰

Az egyoldalú szerződésmódosítási jog szempontjából a legnagyobb problémát a meglehetősen alacsony bankváltási hajlandóság jelenti, amelyben két tényező játszik kulcsszerepet. Elsőként a piaci kultúra alacsony foka⁶¹, amely háttérében az áll, hogy sem a magyar betétesek, sem a lakossági hitelfelvevők nem tekinthetők tudatos fogyasztóknak. Magyarországon a bank a fogyasztók számára még mindig „alacsonyan involváló kategória (vagyis nem érdeklődnek iránta).”⁶² Ennek oka, hogy kevés különbséget érzékelnek a bankok között, ugyanis a kínált szolgáltatásokat azok túlságosan bonyolult összetevői miatt nem tudják összehasonlítani. Ebből kifolyólag ahhoz a bankhoz lesznek hűek, ahol először számlát nyitottak. Ez a magatartás pedig erősen a kontraszelekció ellen hat.

Másik talán még az elsónél is fontosabb tényező, hogy a hitelintézeteknek módjában áll a kilépési költségek növelése (lásd később: előtörlesztési jog), ami erősen csökkenti az elérhető előnyöket. Az elérhető alacsony hozadékok okán a bankváltásra alapvetően hajló ügyfelek is meggondolják magukat, mivel az utánjárással jelentkező pszichológiai költségeket magasabbnak ítélik az elérhető korlátozott előnyöknél.⁶³ Üdvözlendő hogy a Magyar Bankszövetség keretein belül ez időben zajlik a kilépési költségek önszabályozás – ún. Váltási Kódex – keretében történő korlátozása.

Összességében a fentiek alapján úgy gondolom, hogy a magyar hitelpiacon tapasztalható verseny nem képezi hatékony korlátját az egyoldalú szerződésmódosítási jognak. Ennek megfelelően a mai napig igaznak tekinthetők a Lakossági Pénzügyi Szolgáltatásokat Vizsgáló Szakértői Bizottság⁶⁴ 2006-ban tett megállapításai. A Bizottság álláspontja szerint ugyanis „az egyoldalú szerződésmódosítás lehetősége jelentős piaci hatalmat teremt a pénzügyi szolgáltatók oldalán”⁶⁵, továbbá hogy „a bankok még ma is képesek áthárítani viszonylag magas költségeiket (...) ügyfeleikre”⁶⁶.

⁵⁹ Itt fontos árnyalni a képet, miszerint a magas kamatmarzs „a hazai ügyfelek magasabb kockázati prémiumának is köszönhető” (Szakértői Bizottság [2006], 17. o.)

⁶⁰ Szakértői Bizottság [2006], 17. o.

⁶¹ Itt fontos megjegyezni ennek, hogy „a magyar lakosság alig 20 éve kapott valódi választási lehetőséget bankügyi intézésére, így a tanulási folyamat elején tart” (Szakértői Bizottság [2006], 18. o.)

⁶² Millward Brown Hungary által végzett fogyasztói piackutatás összefoglaló elemzése, Millward Brown [2006], 4. o.

⁶³ Lásd részletesebben: Millward Brown [2006]

⁶⁴ A Bizottságot a 1097/2006.(X.5.) számú kormányhatározat állította fel

⁶⁵ Szakértői Bizottság [2006], 10. o.

⁶⁶ Szakértői Bizottság [2006], 17. o.

A közgazdasági védelem hiányosságai tovább növelik a jogszabályi korlátozásnak a jelentőségét.

II. A banki egyoldalú szerződésmódosítási jog szabályozása

„Mivel az egyoldalú szerződésmódosítás lehetősége jelentős piaci hatalmat teremt a pénzügyi szolgáltatók oldalán, a Bizottság álláspontja szerint érdemes a kérdés jogi szabályozását újragondolni.”⁶⁷

(Lakossági Pénzügyi Szolgáltatásokat Vizsgáló Szakértői Bizottság)

1. A banki egyoldalú szerződésmódosítási jog kezdeti szabályozása

A) Megjelenésének okai

Az egyoldalú szerződésmódosítási jog valójában, egyidős a rendszerváltás eredményeképpen létrejött Magyar Köztársasággal. Ennek okai a piacgazdaságra történő átállás következtében kialakuló hitel- és pénzpiacra vezethetőek vissza.

A rendszerváltás eredményeként Magyarországon drasztikusan felpörgött az infláció, ilyen körülmények között ahhoz, hogy a bankok egyáltalán reálkamatot⁶⁸ biztosíthassanak 20-30% körüli betéti kamatot kellett ígérniük a megtakarítók pénzeszközeire⁶⁹. A betéti kamatok alakulását pedig – a banküzemeltetési részben írtaknak megfelelően – követték a kölcsönök kamatai is. Ilyen körülmények között a bankrendszer csődhelyzet közeli állapotát okozhatta volna, ha a bankok nem tudták volna kamataikat a tényleges piaci szinthez igazítani⁷⁰.

A pénzügyi intézmények tehát szolvenciájuk fenntartása érdekében, felfedezték a szerződési szabadságban rejlő lehetőségeket, és ezzel referencia-kamatlábak⁷¹, illetve kellő jogi szabályozás hiányában megteremtették maguknak a változó kamatozású hitelezést. Ezt

⁶⁷ Szakértői Bizottság [2006], 10. o.

⁶⁸ Reálkamatláb „a vásárlóerőben mért kamatláb” (Kohn [2007], 663. o.)

⁶⁹ Szentiványi [2003], 6. o.

⁷⁰ Gondoljunk vissza többek között a dezintermediációról írtakra

⁷¹ A BUBOR, tehát a Budapesti Bankközi Hitelkamatláb is csak 1996 augusztusában indult (Hivatalos BUBOR szabályzat [2012], 1. o.)

követően azonban rövidesen felismerték, milyen előnyöket rejt magában az egyoldalú szerződésmódosítási jog. Különösen azt, hogy ezen jogosultságnak köszönhetően a másik fél szolgáltatása úgy alakítható, hogy bármilyen körülmények között biztosítani tudja számukra az állandó kamatmarzst⁷², ezáltal pedig a kockázatoknak és magas költségeiknek az ügyfélre telepítését.

Következésképp a jogalkotónak be kellett avatkoznia a felek viszonyába annak érdekében, hogy biztosítsa a szerződési szimmetriát, tehát mindkét fél érdekeinek érvényesülését, és a kockázatoknak a szerződő felek közötti méltányos megosztását.

B) A Pit. rendelkezései

A banki egyoldalú szerződésmódosítás elsőként a pénzügyi intézményekről szóló 1991. évi LXIX. törvényben (a továbbiakban: Pit.) jelent meg, ekkor még implicit módon. Ez a jogszabály ugyanis kimondta⁷³, hogy a „pénzügyi intézmény hitelt csak akkor nyújthat, ha az ügyfél kérésére ingyenesen rendelkezésre bocsátja az üzletszabályzatát, amely tartalmazza (...) azt, hogy változtatható-e, és ha igen, milyen módon a teljes hiteldíj”⁷⁴. Ez a törvény láthatóan implicit módon – tehát benne foglalt jelleggel – tartalmazza az egyoldalú szerződésmódosítási jogot, hiszen még csak az egyoldalú szót sem használja. A szabály azonban egyértelműen biztosítja a szerződés másik fél beleegyezése nélküli megváltoztathatóságának lehetőségét, amelynek eredménye – a Ptk. által lehetővé tett – szerződési szabadság elvének köszönhetően a szerződés egyoldalú módosításának joga.

A Pit. szabályának rövid utaló jellege azért is fontos, mert nem tartalmaz semmiféle korlátozást. Egyszerűen biztosítja annak a lehetőségét, hogy a bank üzletszabályzatában kiköthesse ezt a hatalmasságot, illetve azt, hogy érdekeinek megfelelően élhessen vele. Ennek eredménye egy olyan parttalan szerződésmódosítási jog lett, amelynél még csak indoklási és tájékoztatási kötelezettség sem feltétlenül terhelte a pénzügyi intézményeket. Az is igaz, hogy így önkéntesen olyan jogokat is adhattak az adósok számára, amelyeket a ma hatályban lévő jogszabályok biztosítanak, de ez saját belátásukon alapult.

⁷² Ezáltal a körülményektől független nyereségességüket

⁷³ Pit. 51. § (1) bekezdés b) pontja

⁷⁴ A teljes hiteldíj – a 2009. évi CLXII. törvény 3. § 10. pontja értelmében – „a hitelező által ismert minden olyan (...) ellenszolgáltatás, amelyet a fogyasztó a hitelszerződés kapcsán megfizet”. A teljes hiteldíj mutató (THM) számításának módját a 83/2010. (III. 25.) Korm. rendelet tartalmazza.

Ebből kifolyólag az egyetlen korlátot a közgazdasági ésszerűség jelentette, nevezetesen a bankok azon érdeke, hogy nem kívánták ügyfeleiket elveszíteni. Ez pedig véleményem szerint felborította a polgári jog mellérendeltségi elvét, mintegy nyilvánvalóan egyoldalú előnyt biztosítva a bankok számára.

Mégis a Pit. időszakát szokás a „boldog békeidőknek tekinteni”⁷⁵, hiszen ekkor a pénzügyi intézmények az általános szerződési feltételeket bármikor módosíthatták, és mégsem alakultak pertársaságok velük szemben. Mindennek ellenére úgy gondolom ebben az időben a jogi szabályozás elégtelen volt, ugyanis megteremtette az erősebb fél számára azt a lehetőséget, hogy a pozíciójával visszaéljen.

Az Országgyűlés a megváltozott életviszonyokra tekintettel indokoltnak találta a hitelintézetek és a pénzügyi vállalkozások szabályozásának újragondolását, amelynek eredményeképpen az 1996. november 19-i ülésnapon elfogadta a Hpt-t.

Látható tehát, hogy nem a Hpt. az a jogszabály, amelyet felelősség terhelne a „pokol kapuinak megnyitásáért”, ugyanis bár a Hpt. használja először az egyoldalú szót, azonban az egyoldalú szerződésmódosítási jog elfogadásakor már létező jogintézmény volt.

C) A Hpt. vonatkozó rendelkezései 2009. augusztus 1-éig

A Hpt. hatálybalépésétől – vagyis 1997. január 1-étől – kezdődően kifejezett formában tartalmazta a bankokat megillető ezen jogosultságot a 210. § (3)-(4) bekezdéseiben.

Ezek a bekezdések látszólag megszorításokat hoztak a Pit. rendelkezéseihez képest, hiszen csak kamatot, díjat vagy egyéb szerződési feltételt lehetett az ügyfél számára kedvezőtlenül egyoldalúan módosítani, és ezt is csak akkor, ha a szerződés – külön pontban – a pénzügyi intézmény számára meghatározott feltételek illetve körülmények esetére egyértelműen lehetővé teszi⁷⁶.

Tehát az új szabályozásban immár meghatározásra került, hogy mit – vagyis a szerződés mely rendelkezéseit – lehetett egyoldalúan módosítani. Továbbá a megfogalmazásból itt már következik az a későbbiek során kimondott⁷⁷ rendelkezés, hogy kétség esetén az egyoldalú szerződésmódosítási jog meglétét – annak szerződésben foglalt kikötésének

⁷⁵ Lajer [2012]: „Az egyoldalú szerződésmódosítás joga a hitelintézeti szektorban” című előadás, Magyar Bíróképző Akadémia, 2012. július 10.

⁷⁶ Hpt. 210. § (3) bekezdés 1997. január 1-től 2009. augusztus 1-éig hatályos állapota

⁷⁷ Lásd: EBH 2001/438

megtörténtét – a pénzügyi intézménynek kell bizonyítania⁷⁸. Véleményem szerint mindez azonban csak látszólagos korlátozás, hiszen a „kamatot, díjat vagy egyéb szerződési feltétel” előírást nyugodtan helyettesíthetnénk a „bármely szerződési feltétel” fordulattal. A bankok tehát továbbra is jogosultak maradtak a szerződés minden rendelkezésének egyoldalú megváltoztatására. Ennek megfelelően új költséget is bevezethettek, vagy akár módosíthatták a kamatszámítás módját az ügyfél számára hátrányosan is.

A törvény tartalmazza, hogy a szerződés egyoldalú – az ügyfélre nézve kedvezőtlen – módosítására kizárólag „meghatározott feltételek illetve körülmények” esetén kerülhet sor, mintegy szűkítve ezzel a pénzügyi intézményeket megillető módosítás esetkörét. Azonban ezt is csak látszólagos korlátozásnak tekinthetjük, hiszen a változtatásra okot adó feltételek, körülmények még mindig a bankok által kerültek meghatározásra, vagyis ez a rendelkezés sem szabott határt a pénzügyi intézmények ez irányú szabadságának. Hatalmas hiányosság továbbá, hogy a módosításra okot adó feltételeknek nem kellett objektív jellegűnek lenniük, ezért – akár ad absurdum – a pénzügyi intézmények is okozhatták volna a kamatok emelésére vezető feltételváltozást.

A törvény adósokat védő előrelépésének lehetne tekinteni az ügyfelek tájékoztatási kötelezettségének előírását. Véleményem szerint azonban ezt sem tekinthetjük tényleges korlátozásnak. Egyetértek Szentiványi Ivánnal mikor leszögezi, hogy „nem lehet teljesen figyelmen kívül hagyni az életszerűség szempontjait”⁷⁹, vagyis azt hogy korántsem elégséges a módosítást annak „hatálybalépését tizenöt nappalmegelőzően hirdetményben közzétenni”⁸⁰. Az ilyen jellegű tájékoztatás ugyanis minden bizonnyal el sem jut az ügyfélhez. Abban az esetben azonban, ha mégis tudomására kerülne, akkor sem tekinthető a tizenöt nap elegendőnek arra, hogy az adós megfelelő lépéseket tehessen az egyoldalú módosítással szemben.

Összességében megállapítható tehát, hogy a Hpt. vonatkozó szabályai az adósokat ténylegesen védő szabályokat nem képeztek. Mindazonáltal hatályos szabályozásunk pontosan ugyanezeket a szabályokat tartalmazza a nem fogyasztóval kötött szerződések esetében.

⁷⁸ Hpt. 2009. 08. 01-től hatályos 210. § (3) bekezdése. Bár úgy gondolom, hogy ez a szerződési szabadság elvéből is következett.

⁷⁹ Szentiványi Iván [2003], 7. o.

⁸⁰ Hpt. 210. § (4) bekezdés 1997. január 1-től 2009. augusztus 1-ig hatályos szövege

2. A felmondási jog

„Tisztességtelen (...) az egyoldalú szerződésmódosításra vonatkozó kikötés, ha a szerződésmódosítás bekövetkezése esetére nem biztosítja a fogyasztó számára a felmondás jogát.”⁸¹

A) A felmondási jog mint a 2009. augusztus 1-je előtti szabályozás legnagyobb hiányossága

Itt érkezünk a 2009. előtti szabályozás legnagyobb hiányosságához. Milyen lépéseket tehet az adós az egyoldalú szerződésmódosítással szemben?

Felmondhatja⁸² a szerződést⁸³, tehát kiléphet a jogviszonyból – gondolhatnánk. Igen ám, de biztosan megteheti ezt? Ha igen, akkor milyen (kilépési) költségek mellett? A Ptk. szerint a felmondási jog szerződésen vagy jogszabályon alapulhat,⁸⁴ azonban sem a Hpt. sem a mögöttes jogszabályként érvényesülő Ptk. nem rendezi általános jelleggel ezt a kérdést⁸⁵.

A pénzügyi intézmények gyakorlata az volt, hogy a kölcsönszerződésben hallgattak az adóst megillető felmondási jogról, ezzel hallgatólagosan kizárták azt. Helyette lehetővé tették az ügyfél előtörlesztését. Az előtörlesztés azonban a felmondási jogtól elhatárolandó⁸⁶, ugyanis lehetőséget biztosított (és biztosít ma is) a pénzügyi intézmények számára arra, hogy az előtörlesztés következtében kieső bevételeit részben vagy egészben az adósra terheljék.

Mi indokolja a bankok ezen gyakorlatát?

⁸¹ Kúria [2012], 5-6. o.

⁸² Témám szempontjából a rendes felmondási jognak van kiemelkedő jelentősége, ezért rendkívüli felmondási jogot nem tárgyalom

⁸³ Az ellátási jog ex tunc jellege okán, nem teremtene megfelelő helyzetet egyik fél számára sem.

⁸⁴ Ptk. 321. § (1) bek.

⁸⁵ A Ptk. kizárólagosan a határozatlan időre kötött kölcsönszerződés esetén foglalkozik a rendes felmondás lehetőségével, míg a hitelintézetek kölcsön szerződést határozott időre hoznak létre. (Ptk. 526. § (1) bekezdés).

⁸⁶ Fontos megemlíteni, hogy a felmondási jog fogyasztói kölcsönszerződések vonatkozásában megjelent a 18/1999 (II. 5.) Korm. rendelet 2. § d) pontjában. Ennek az előremutató rendelkezésnek – amely a 93/13/EGK irányelvet ültette át a hazai jogba – nagy hiányossága volt, hogy csak a felmondási jogot biztosította (nem pedig a díjmentes felmondási jogot), ezáltal felmondás esetén az elszámolásról továbbra is a kölcsönszerződés rendelkezett, ami továbbra is lehetővé tette magas kilépési költségek érvényesítését.

B) A hitel határidő előtti visszafizetésének közgazdasági törvényszerűségei

A felmondás jelentős banküzemeltetési hatásokkal is rendelkezik. Itt szükséges visszaemlékezni a bank profitképzéséről elmondottakra, különösen arra, hogy a bank a betétek után fizetendő kamatokat, illetve folyókiadásait a hitelek törlesztőrészletéből teljesíti, az ezen költségek után fennmaradt összeg képezi a profitot. Abban az esetben azonban, ha az adós a felmondásakor mentesül a futamidő további részére eső kamatfizetés alól (ezt nevezzük díjmentes felmondási jognak), a bank nemcsak az arra az időre járó törlesztőrészlettől – mint biztos bevételi forrástól esik el –, hanem az arra az időre kalkulált kamattól is.

Ennek eredményeként felborulhat lejáratí összhangja, illetve közel sem biztos, hogy az így visszakapott összeget rövid időn belül ismét hasznosítani tudja. Ráadásul, amennyiben ki is tudja helyezni, nem biztos, hogy ezt olyan kamattal tehetné, mint amire a korábbi hitelt kalkulálta. Ez különösen a kamatszint csökkenése esetén problematikus, mivel ekkor az alacsonyabb kamatszint utáni törlesztőrészletek és a korábbi törlesztőrészletek különbsége is veszteségként jelentkezne. Bíró Györggyel egyetértve megállapítható tehát, hogyha a bank a kalkulált időszak összes hasznától elesik, nem minősíthető méltányos eljárásnak piacgazdaságban.⁸⁷

Az adós számára azonban az nem lenne méltányos, ha az előtörlesztés révén olyan magas költségek terhelnék, amelyek ellehetetlenítenék a jogviszonyból történő kilépésének lehetőségét, ezáltal mintegy tehetetlen maradna az egyoldalú szerződésmódosítással szemben. Láthatóan tehát a két érdek – egyfelől a hitelező nyeresége, mint hosszútávú fennmaradásának záloga, másfelől az adósnek a jogviszonyból való kilépése iránti érdeke – közötti mérlegelés szükséges.

C) Az érdekellentétek feloldása

Véleményem szerint az érdekellentét célszerűen úgy oldható fel, ha elhatároljuk egymástól a fix és a változó kamatozású hiteleket.

⁸⁷ Bíró [2009]: 58. o.

Fix kamatozású hitelek esetén az adóst nem fenyegeti a kamatlábckockázat, tehát az a veszély, hogy törlesztőrészelei terhesebbé válnának. Ebből kifolyólag – mivel változatlan kötelezettségeit már a szerződésmegkötésekor vállalta – a feltételek megváltozásának hiányában nincs oka annak, hogy különös védelmet élvezzen, és díjmentesen kiléphessen a jogviszonyból. Továbbá a hitelezőnek is méltányolható érdeke fűződik ahhoz, hogy az üzleti feltételei kiszámíthatóak legyenek a futamidő végéig, mivel a szerződésmegkötéskor vállalta, hogy a kölcsön összegét a szerződésben foglalt lejáratig nem követeli vissza.⁸⁸ Következésképp úgy gondolom fix kamatozású hitelek esetén nincs szükség a díjmentes felmondási jog biztosítására.

Változó kamatozású hiteleknel⁸⁹ – tehát egyoldalú szerződésmódosítási jog esetén – azonban eltérő helyzet áll fenn. Az adós helyzete a változáshoz adott kifejezett beleegyezése nélkül is terhesebbé válhat, így itt előtérbe kerül a védelem szükségessége, nélkülözhetetlen a díjmentes felmondási jog biztosítása. Ezt támasztják alá a közgazdasági indokok is, hiszen magas kilépési költségek esetén az ügyfél számára elérhetetlen lenne a szolgáltató váltás.

Egyoldalú szerződésmódosítási jog esetében – megítélésem szerint – alapvető és nélkülözhetetlen a felmondási jog⁹⁰. Ennek hiányában nem érvényesül megfelelően a kontraszelekció törvényszerűsége, így túlzott piaci hatalom alakul ki a pénzügyi intézmények oldalán, ami lényegében korlátlan egyoldalú szerződésmódosítási joghoz vezethet. Önmagában azonban – nélkülözhetetlensége ellenére – a felmondási jog sem biztos, hogy képes elégséges védelmet garantálni az adós számára. Kérdéses, hogy „annak az ügyfélnek, akinek érdeke az lenne, hogy – bízva a szerződés szentségének az elvében – a már megkötött szerződés az eredeti feltételek szerint fennmaradjon, megfelelő ellentételle az, hogy a szerződést⁹¹ felbonthatja.”⁹²

⁸⁸ A kölcsönszerződés emiatt lesz alkalmas céljainak betöltésére, hiszen ha az adósnak szerződésszerű teljesítés esetén is számolnia kellene a lejárat előtti visszakövetelés lehetőségével, az kizárná a kölcsön felhasználását (Dorkó [2000], 324. o.)

⁸⁹ Különösen igaz ez változtatható kamatozású hitelekre (lásd I. rész)

⁹⁰ Ezt támasztja alá a bírói gyakorlat (BH 2000/46) és az EU vonatkozó irányelvei (93/13/EGK; 2008/48/EK irányelvei) is.

⁹¹ Az eredeti szövegben az idézetnek megfelelően a felbonthatja szerepel, de a felmondás jogintézményét kellene ebben az esetben használnunk, tekintettel arra, hogy a felbontás a Ptk. terminológiája szerint a szerződést visszamenőleges hatállyal megszünteti, a felmondás esetén viszont a felmondási idő végéig a szerződés fennmarad (ex nunc – ex tunc).

⁹² Szentiványi [2003], 7. o.

D) Az előtörlesztés során érvényesíthető költségek korlátai 2009 előtt

A hatályos jogszabályok láthatóan ebben az időben nem biztosítottak díjmentes felmondási jogot az adós részére. Fontos kiemelni azonban, hogy az előtörlesztési jog gyakorlása során érvényesíthető költségek mégsem voltak teljesen korlátlanok.

Fogyasztási kölcsön tekintetében maga a Hpt. tartalmazott megszorítások 214. §-ában⁹³, amely kimondta, hogy az ügyfél minden esetben élhet előtörlesztési jogával, továbbá hogy ilyen esetben az adós hiteldíját arányosan csökkenteni kell.⁹⁴ Ezt a korlátozást a joggyakorlat is alkalmazta⁹⁵, ennél fogva komoly előrelépésnek tekinthetjük alkalmazhatóságának szűk köre ellenére.

Jogszabályaink nemcsak fogyasztási kölcsön vonatkozásában ismertek megszorításokat. Korlátot jelentett és jelent ma is a háttérjogszabályként érvényesülő Ptk. 292. § (2) bekezdése. Előírta, hogy „a jogosult a határnapot megelőzően, illetőleg a határidő kezdete előtt felajánlott teljesítést is köteles elfogadni; ilyenkor a teljesítés és a lejárat közötti időre kamat vagy kártalanítás nem jár.”

Ebből a joggyakorlat azt a következtetést vonta le, hogy az előtörlesztési díj az előtörlesztés következtében elmaradt haszon kompenzálására nem szolgálhat. Ebben az esetben a díj nem lenne másként értelmezhető, mint a Ptk. 292. § (2) bekezdésébe ütköző kártalanítás.⁹⁶ Láthatóan tehát a jogalkalmazók határolták be az előtörlesztés során kiróható költségeket.⁹⁷

Összességében tehát - véleményem szerint - a 2009. augusztus 1-je előtti jogi szabályozás nem volt megfelelő, mert nem biztosított elégséges védelmet az adós számára azáltal, hogy nem tette lehetővé a díjmentes felmondási jogot a változó kamatozású hitelek esetén sem, így nem garantálta a felek közötti szerződés érdek- és értékegyensúlyát.

⁹³ Hatályos volt: 1997. január 1. és 2010. március 1. között

⁹⁴ Hpt. 214. § (1)-(2) bek.

⁹⁵ BH 2000/46

⁹⁶ BH 2011/107

⁹⁷ Fontosnak tartom megjegyezni, hogy fix kamatozású hitelek esetén – bár illet a pénzügyi intézmények hazánkban elvétve kínálnak – nem látom indokoltnak a Ptk. 292. § (2) bekezdésének alkalmazását, a fent kifejtettek okán.

3. Hatályos szabályozás

A szabályozás hiányosságaira egyes szerzők röviddel az ezredforduló után kezdték felfigyelni. A nyilvánosság a banki egyoldalú szerződésmódosítási jog problémáiról 2006-ban szerzett tudomást a Lakossági Pénzügyi Szolgáltatásokat Vizsgáló Szakértői Bizottság munkájának köszönhetően. A közvélemény azonban csak 2008-ban, a gazdasági válság hatására fordult élesen szembe a pénzügyi intézmények ezen jogosultságával⁹⁸, melyre a jogalkotó két törvénnyel reagált.

Ezen törvények közül első, amely a szabályozást alapjaiban változtatta meg a pénzügyi közvetítőrendszer felügyeletét érintő egyes törvények módosításáról szóló 2009. évi XIII. törvény volt. Ennek a jogszabálynak az előírásai kerültek felülvizsgálatra az egyes pénzügyi tárgyú törvények módosításáról szóló 2009. évi CL. törvény által. A jogszabályok hatásait az egyoldalú szerződésmódosítási jogra – a dolgozat terjedelmének okán – együttesen vizsgálom, a köztük meglévő különbségekre – ahol ennek jelentősége van – utalni fogok.

A módosítások kimagasló jelentőségét az adja, hogy olyan szabályozás jött létre, amely bizonyos szerződéstípusok esetében immár tényleges határokat szab a bankok egyoldalú szerződésmódosítási jogának. A legfontosabb szakaszokat továbbra is a Hpt. 210. §-ában találjuk.

A törvény így kialakult fontos sajátossága, hogy a jogalkotó differenciál a szerződő fél szerint. Ez azt jelenti, hogy más szabályok vonatkoznak a pénzügyi intézmény fogyasztóval⁹⁹ illetve nem fogyasztóval kötött szerződéseire.

A) Valamennyi szerződő félre irányadó rendelkezések

A szerződő felektől függetlenül valamennyi szerződésre irányadó a Hpt. 210. § (2) bekezdése, miszerint egyértelműen meg kell határozni a kamatot, díjat és minden egyéb

⁹⁸ Ezt mutatja az egyoldalú szerződésmódosítással szemben kezdeményezett népszavazások (22, 23, 24, 374/2009), melyek az Alkotmánybíróságot is megjárták (111, 112, 113/2009 (XI. 20.) ABH)

⁹⁹ A 2009. évi XIII. törvény még a fogyasztók csoportjába sorolta a „mikrovállalkozásokat” is. Ezt azonban már a 2009. CL. törvény megváltoztatta.

költséget vagy feltételt, ideértve a késedelmes teljesítés jogkövetkezményeit és a szerződést biztosító mellékkötelezettségek érvényesítésének módját, következményeit is.

Ennek az előírásnak a jelentőségét, a Hpt. 210. § (12) bekezdése adja meg, mely szerint „a szerződés egyoldalúan nem módosítható új díj vagy költség bevezetésével. Az egyes kamat, díj vagy költségelemek szerződésben meghatározott számítási módja egyoldalúan, az ügyfél számára kedvezőtlenül nem módosítható”. Véleményem szerint az új szabályozás lényeges vívmánya ez a rendelkezés, amely lehetetlenné teszi a bankok számára azt, hogy esetleges veszteségeiket újabb ügyfeleket terhelő díjak vagy költségek bevezetésével fedezzék. A kamat mértékének és számítási módjának elhatárolása és utóbbi módosításának kizárása azért üdvözlendő, mert a számítási módok megváltoztatása hatásában a kamatmérték megváltozását eredményezhetné. Ezzel a szabállyal a jogalkotó a díjak, költségek és a számítási módok átláthatóságát, illetve a szabályozás „kiskapuinak” bezárását érte el.

Valamennyi szerződés esetén alkalmazandó szabály a hirdetményi kézbesítés tartalmát meghatározó előírás. A hirdetményből ugyanis az ügyfél számára megállapítható kell, hogy legyen melyik kamat-, díj- vagy költségelem milyen mértékben, és milyen okok miatt változik. Ez az előírás is előrelépés az ügyfél védelme és tájékoztatása érdekében, azonban a hirdetményi kézbesítés véleményem szerint továbbra sem alkalmas – a fentiekben kifejtettek szerint – az ügyfél tudomásszerzésének biztosítására.

Közös szabály továbbá, hogy a pénzügyi intézmény az ügyfél számára nem kedvezőtlenül egyoldalúan módosíthatja az ügyféllel kötött szerződés feltételeit.¹⁰⁰ Ennek a szabálynak az előnyei az ügyfél számára nyilvánvalóak, mivel a kedvező irányú módosítást a pénzügyi intézmény azonnal végrehajthatja. Emellett úgy gondolom előnyös a bankok számára is, hiszen elképzelhetőek olyan változtatások, amelyek az ügyfél számára közömbösek. Ennek az az oka, hogy a pénzügyi intézmények üzletszabályzata tartalmazza általános szerződési feltételeit¹⁰¹, így lehetősége van továbbra is arra, hogy üzletszabályzatának az ügyfeleit közvetlenül hátrányosan nem érintő részeit módosítsa. A paragrafus egyetlen hiányosságának azt tartom, hogy ezzel kapcsolatban is elő kellene írni a pénzügyi intézmény tájékoztatási kötelezettségét. Abban az esetben ugyanis, ha az ügyfél magára mégis kedvezőtlennek ítéli meg a változtatást, csak kései tudomásszerzése esetén tud ezzel szemben fellépni.

¹⁰⁰ Hpt. 210. § (14) bek.

¹⁰¹ A pénzügyi intézmény köteles a részére engedélyezett és általa rendszeresen végzett tevékenységre vonatkozó általános szerződési feltételeit üzletszabályzatba foglalni (Hpt. 207. § (1) bek.)

B) A fogyasztókkal kötött kölcsön- illetve pénzügyi lízingszerződésekre irányadó rendelkezések

A Hpt. értelmező rendelkezései alapján a „fogyasztó az önálló foglalkozásán és gazdasági tevékenységén kívül eső célok érdekében eljáró természetes személy”¹⁰². Ez pontosan egybeesik a 2008/48/EK irányelv meghatározásával¹⁰³. A következő szabályok kizárólag a fogyasztókkal kötött kölcsön- illetve pénzügyi lízingszerződésekre vonatkoznak.

a, A bank által egyoldalúan módosítható szerződési feltételek

A hatályos szabályozás szakít a korábbi hagyományokkal, amelyek bármely szerződési feltétel esetében megengedték az egyoldalú szerződésmódosítást. A Hpt. 210. § (3) bekezdése kimondja, hogy „az ügyfél számára kedvezőtlenül kizárólag a kamatot, díjat vagy költséget lehet egyoldalúan módosítani. Egyéb feltétel, ideértve az egyoldalú módosításra okot adó körülmények felsorolását is, egyoldalúan nem módosítható az ügyfél számára kedvezőtlenül.” A korlátozásnak ezt a fokát, már az egyoldalú szerződésmódosítás tényleges gátjának tekinthetjük, amely indokolt mértékűre szorítja le a bankok jogosultságát.

Hiányosságnak tűnhet első ránézésre, hogy a jogalkotó a 2009. évi CL. törvénnyel eltörölte a (3) bekezdés azon mondatát, mely szerint „ugyanazon feltétel változása csak egy kamat-, díj- vagy költségelem változását indokolhatja”.¹⁰⁴ Erre azonban azért került sor, mert a jogalkotó teret kívánt engedni a bankok önszabályozásának, és tekintettel volt arra, hogy a Magatartási Kódexhez csatlakozó pénzügyi intézmények vállalták, hogy „huzamosabb ideig fennálló okok együttes hatásainak vizsgálata és alapos elemzése alapján dönt a kamat-, díj- vagy költségelemének egyoldalú módosításáról”.¹⁰⁵ A jogalkotó emellett jogszabályi szinten kötelezte a pénzügyi intézményeket a (4) bekezdésnek megfelelő árazási elvek (lásd később) alkalmazására. Összességében ezen előírások a fogyasztóra nézve csaknem erősebb védelmet jelentenek a hatályon kívül helyezett rendelkezésnél.

¹⁰² Hpt. Értelmező rendelkezések, III. Egyéb meghatározások, 4. pont

¹⁰³ A 2008/48/EK irányelv átültetését megvalósító 2009. CLXII. törvény 3. § 3. pont

¹⁰⁴ Ezt a tisztavirág életű rendelkezést a 2009. évi XIII. törvény vezette be, és a 2009. évi CL. törvény helyezte hatályon kívül.

¹⁰⁵ Magatartási Kódex [2009], 6. o.

A bankok önszabályozásának a fogyasztókra nézve számos kellemes hatása is van. Ilyennek tekinthetjük a Magatartási Kódexben megfogalmazott azon előírást, mely szerint „a szerződés szerint egy évet meg nem haladó futamidejű – és automatikusan nem megújítható – hitelek esetében az ügyfél hátrányára a szerződéses feltételeket a hitelező egyoldalúan nem fogja módosítani”¹⁰⁶ Ezzel a pénzügyi intézmények tovább szűkítették egyoldalú szerződésmódosítási jogukat. Különös örömtelinek tartom ezt a szabályt, mivel hazai jogunk nem ismeri azt a más országokban szokásos előírást¹⁰⁷, hogy a pénzügyi intézmény kizárólag tartós jogviszony esetén élhetnek az egyoldalú szerződésmódosítási jogukkal.

Annak ellenére, hogy a bankok önszabályozását rendkívüli jelentőségűnek tartom, kiemelkedő fontosságúnak vélem azt is, hogy a fontosabb rendelkezések továbbra is a Hpt.-ben találhatóak. Ennek oka, hogy a Magatartási Kódex nem jogszabály, így egy esetleges jogvita esetén a bíróság előtt nem lehet rá hivatkozni.¹⁰⁸

b, A bank által egyoldalúan nem módosítható szerződési feltételek megváltoztatása

Mit tehet a pénzügyi intézmény, ha azokat a szerződési feltételeket szeretné megváltoztatni, amelyek egyoldalúan nem módosíthatók?

Ebben az esetben a Ptk. szerződésmódosításra irányadó rendelkezéseit kell alkalmazni. Ez azt jelenti, hogy szükség van a fél beleegyezésére a feltétel megváltoztatásához, amelynek hiányában a bank szerződésmódosításra irányuló közlése csupán ajánlattételnek minősül.¹⁰⁹

A Ptk. rendelkezéseinek megfelelően a fél a beleegyezését megadhatja írásban, szóban vagy ráutaló magatartással.¹¹⁰ A Hpt. azonban előírja, hogy „pénzügyi intézmény pénzügyi és kiegészítő pénzügyi szolgáltatásra irányuló szerződést csak írásban vagy minősített elektronikus aláírással ellátott elektronikus okirat formájában köthet”¹¹¹. Minthogy a szerződésmódosítás által nem szabályozható esetekben – így a formai követelmények kérdésében – a szerződéskötésre vonatkozó jogszabályi előírások irányadóak. Ebből véleményem szerint az következik, hogy a felek csak ezen követelmények betartásával módosíthatnak az egyoldalú szerződésmódosítási joggal nem érintett szerződési feltételeiken. Ez pedig a gyakorlatban az ilyen feltételek megváltoztathatatlenségéhez

¹⁰⁶ Magatartási Kódex [2009], 6. o.

¹⁰⁷ Ilyen a német jogban: AGB-Banken 12. §

¹⁰⁸ Kúria [2012], 5. o.

¹⁰⁹ Bodzási [2010], 33. o.

¹¹⁰ Ptk. 216. §

¹¹¹ Hpt. 210. § (1) bek.

közeli helyzetet teremt, hiszen a bankokat az ügyfelek nagy száma okán az írásbeli beleegyezés majdhogynem megoldhatatlan helyzet elé állítja. Emiatt is tartom jó szabálynak, hogy az egyoldalú szerződésmódosítási jog korlátai csak az ügyfél számára kedvezőtlen módosításra vonatkoznak (lásd fent).

A pénzügyi intézmények látszólag erre is találhatnak megoldást, hiszen a Ptk 216. § (2) bekezdése lehetőséget ad arra, hogy a felek megállapodjanak abban, hogy valamelyik fél hallgatását elfogadásnak tekintik. Ez csak látszólagos megoldás lenne szerintem, ugyanis egy ilyen általános szerződési feltételt a bíróság könnyen tisztességtelennek találhat. Ráadásul amennyiben az ügyfél határidőn belül kifogást emel, a jogviszony vele szemben eredeti tartalommal fennmarad.¹¹²

c, Az egyoldalú módosításra okot adó körülmények

Szentiványi Iván a szabályozás legnagyobb hiányosságának 2009 júliusában azt látta, hogy az egyoldalú szerződésmódosítás lehetőségét kizárólag „konkrét és a szerződő felek érdekkörén kívül álló, objektíven meghatározható, pontosan körül írt feltételek változásához lehetne kötni”¹¹³. Szerinte ugyanis, ha valamelyik fél befolyásolni tudja az okok bekövetkeztét, a szabály semmitmondó. A jogalkotó ezt a hiányosságot a 2009. CL. törvénnyel pótolta, mellyel a Hpt. 210. § (3) bekezdésébe beiktatta az objektivitás követelményét.

A szerződésnek tartalmaznia kell a módosításra okot adó objektív körülmények tételes meghatározását. A jogalkotó nem kívánta – még példálózó jelleggel sem – meghatározni ezeket az okokat, hiszen a pénzügyi intézmények jobban ismerik azokat az eshetőségeket, amelyek a pénzügyi piacon felmerülhetnek. Ennek azonban az a veszélye, hogy a lehetséges okok túl szélesen kerülnek meghatározásra. Itt kerül azonban ismét előtérbe az önszabályozás, ugyanis a Magatartási Kódex tartalmazza az ún. ok-listát.

A Kódexben a hitelezők vállalták, hogy kamatot csak az ott felsorolt esetekben módosítanak egyoldalúan. Ezek az okok három csoportot alkotnak. A hitelezők tehát kizárólag a jogi, szabályozó környezet megváltozása; a pénzpiaci feltételek, a makrogazdasági környezet módosulása; illetve az ügyfél kockázatának megváltozása esetén, a csoportokban felsorolt esetekben élnek egyoldalú szerződésmódosítási jogukkal.¹¹⁴

¹¹² Bodzási [2010], 34. o.

¹¹³ Szentiványi [2009], 19. o.

¹¹⁴ Magatartási Kódex [2009], 7. o.

A Magatartási Kódex ok-listáját a Felügyelet megvizsgálta és jóváhagyta, ezért mondhatjuk, hogy ezek azok a fő esetkörök, amelyek megváltozásából származó „többletterhek viselése méltányosan nem várható el a pénzügyi intézménytől”.¹¹⁵ A szakirodalomban éles vita zajlik, hogy az esetkörök nem lettek-e túl szélesen meghatározva. Véleményem szerint tekintettel arra, hogy a Magatartási Kódexben foglalt egyoldalú szerződésmódosítást lehetővé tevő feltételek esetleges tisztességtelenségét a bíróság továbbra is vizsgálhatja,¹¹⁶ a joggyakorlat a jövőben – amennyiben tényleg szükséges – tovább szűkíti az ok-listát.

Külön üdvözlendő fogyasztóvédelmi szempontból a Magatartási Kódex azon pontja, melyben a hitelezők vállalták, hogy „kamaton kívüli, a hitelhez kapcsolódó egyéb jutalékokat, költségeket és díjakat évente maximálisan a Központi Statisztikai Hivatal által közzétett éves átlagos infláció mértékében emelnek”.¹¹⁷

A fentieknél is szigorúbb előírásokat tartalmaz a kamat egyoldalú módosításának feltételeire a 275/2010 (XII. 15.) Korm. rendelet, amely azonban kizárólag lakáscélú, fogyasztóval kötött hitel- és kölcsönszerződés, illetve lízingszerződés esetében alkalmazható.

d, A pénzügyi intézmény tájékoztatási kötelezettsége

A korábbi szabályozás hiányossága volt, hogy nem kívánta meg a pénzügyi intézményektől azt, hogy egyoldalú szerződésmódosítás esetén ügyfeleiket megfelelően tájékoztassák. Ezt a problémát orvosolta a 2009. évi XIII. törvény, amikor előírta a pénzügyi intézmények számára, hogy a fogyasztókkal¹¹⁸ kötött kölcsön- vagy pénzügyi lízingszerződések esetén „az ügyfél számára kedvezőtlen módosítást (...) a módosítás hatálybalépését megelőzően legalább hatvan nappal hirdetményben közzé kell tenni.”¹¹⁹

Ez a rendelkezés önmagában nem jelente komoly előrelépést, hiszen csak a hirdetményi közzététel időtartamát hosszabbította meg. A hiányosságot érzékelve a jogalkotó egy további mondattal egészítette ki a hatályos Hpt. (6) bekezdését¹²⁰. Ez a mondat előírta, hogy „a módosításról és a módosítást követően várható fizetendő törlesztőrészletről (...) az

¹¹⁵ Bodzási [2010], 38. o.

¹¹⁶ Kúria [2012], 3. o.

¹¹⁷ Magatartási Kódex [2009], 7. o.

¹¹⁸ Az eredeti szövegben még „fogyasztóval vagy mikrovállalkozással” kötött szerződések esetén kellett alkalmazni, de ez a fentieknek megfelelően a 2009. CL. törvény által módosításra került. (2009. évi XIII. törvény 8. §)

¹¹⁹ Hatályos Hpt. 210. § (6) bek.

¹²⁰ Ezt a rendelkezést a 2009. augusztus 1-étől 2010. január 1-éig hatályos Hpt. a 210. § (4) bekezdésében szabályozta csaknem megegyező tartalommal

érintett ügyfeleket postai úton vagy más, a szerződésben meghatározott tartós adathordozón értesíteni kell.”

A jogalkotó a postai kézbesítés előírásával – úgy gondolom – megfelelő szabályozást hozott létre. A törvény fenti rendelkezései által ugyanis az ügyfél közvetlenül kerül megszólításra, így biztosítottá vált a módosítás tartalmának tényleges megismerése. Emellett a hatvan napot kellő felkészülési időnek vélem az ügyfél számára arra, hogy a körülményeket alaposan mérlegelve tudjon döntést hozni az elfogadásról, vagy a felmondás gyakorlásáról.

Fontos megjegyezni, hogy hatályos törvényünk két kivételt ismer a tájékoztatási kötelezettség fentiekben ismertetett szabályai alól. A referencia-kamatláb változásából eredő kamat változására ugyanis nem ír elő tájékoztatási kötelezettséget. Ezt az indokolja, hogy a referencia-kamatláb változása az ügyfél számára is jól követhető, így nincs szükség további figyelemfelhívásra. A másik kivétel, hogy a jogalkotó a Hpt. 210. §-ának (7) bekezdésében az állami kamattámogatással nyújtott lakáskölcsönök esetére a nem fogyasztóval kötött szerződésekre vonatkozó szabályokkal megegyező tájékoztatási kötelezettséget írt elő.

e, Felmondási jog

A jogalkotó a 2009. évi XIII. törvény készítése során észrevette egyoldalú szerződésmódosítás esetén a jogviszonyból történő kilépés fontosságát és fogyasztói szerződések esetében lehetővé tette a díjmentes felmondási jogot¹²¹. Ezáltal lehetőség nyílt a szolgáltató váltásra, ami nélkülözhetetlen a kontraszelekció érvényesüléséhez. Következésképp a pénzügyi intézmények piaci hatalma komoly korlátozás alá került.

A szabályozás azonban ismer kivételt a díjmentes felmondási jog alól. „Jelzáloglevéllel finanszírozott kölcsönszerződés esetén felmondáskor a hitelintézet jogosult a lejárat előtti visszafizetéssel járó költségeit érvényesíteni.”¹²² Ez összecseng a Jht. 7. §-ával, mely szerint a jelzálog-hitelintézet jogosult az előtörlesztés miatt keletkező költségeinek megtérítésére.

Magyarázatát a Jht. indoklása adja meg. „Amennyiben az adósnak lehetősége lenne a hitelt lejárat előtt visszafizetni a hátralevő kamatok megfizetése nélkül, úgy a jelzálog-hitelintézetnek kára keletkezik, hiszen a jelzálog-levelekre állandó kamatot fizet.” Látható tehát, hogy a pénzügyi intézmény kiadási oldala a jogviszony alatt változatlan, mivel a

¹²¹ Hpt. 210. § (9) bek.

¹²² Hpt. 210. § (10) bek.

jelzálog-levelekre lényegében változatlan kamatot fizet. Ebben az esetben a bank prudens működése megköveteli, hogy a bevételi oldalon is állandóan és relatíve változatlan kamatok álljanak. Díjmentes felmondás esetén ugyanis a kalkulált kamat tetemes részétől eleshetne a pénzügyi intézmény. Véleményem szerint mindez megindokolja jelzáloglevéllel finanszírozott kölcsön esetében a felmondás gyakorlójával szembeni magasabb költségek alkalmazását.

f, Árazási elvek

A Hpt. 210. § (3) bekezdése az egyoldalú szerződésmódosítási jog gyakorlásának feltételéül tűzi, hogy a pénzügyi intézmény „árazási elveit írásban rögzítse”. Ennek megfelelően a Felügyelet által jóváhagyott árazási elvek hiányában a bankok nem jogosultak a szerződés egyetlen feltételének egyoldalú módosítására sem.

Az árazási elvek kiemelkedő jelentőségét az adja, hogy hitel-, illetve kölcsönszerződésekben alkalmazott kamat, díj és költségtényezők egyoldalú módosításának az egyes pénzügyi intézmények által kidolgozott elveit tartalmazza.¹²³ Ez azt jelenti, hogy az ok-listában meghatározott feltételek bekövetkezése esetében is csak ezen elvek által meghatározott módon kerülhet sor a kamat, díj vagy költség egyoldalú módosítására.

A különböző pénzügyi intézmények különböző szolgáltatásokat nyújtanak, ezért minden bank árazási elve más. Ebből kifolyólag általában üzleti titkot tartalmaznak és nem nyilvánosak, de „az árazási elvek megfelelőségét, valamint az árazási elvek alkalmazásának gyakorlatát a Felügyelet ellenőrzi”,¹²⁴ ami úgy gondolom kellő garanciát nyújt tartalmának szakmaiságára, illetve az abban foglaltak betartására.

Fontosságukat tovább növeli, hogy a törvény előírja minimum tartalmi követelményeiket.¹²⁵ Ezek a tartalmi követelmények pedig az egyoldalú szerződésmódosítás során mindenképpen érvényesülést kívánó négy alapelv:

- A tényleges hatás elve, vagyis hogy az ok-listában szereplő feltételek alapján is csak akkor kerülhet sor szerződésmódosításra, ha az ténylegesen hatást gyakorol a kamatra, díjra vagy költségre.
- A módosítási szimmetria elve, ami azt jelenti, hogy amennyiben kamatcsökkentés indokolt azt is érvényesíteni kell

¹²³ Magatartási Kódex [2009], 6. o.

¹²⁴ Hpt. 210. § (5) bek.

¹²⁵ Hpt. 210. § (4) bek.

- Az arányosság elve, tehát hogy a kihatással bíró okokat együttesen, tényleges hatásuk arányában kell figyelembe venni
- Az inflációs maximum elve, vagyis hogy díjat vagy költséget évente legfeljebb a Központi Statisztikai Hivatal által közzétett előző évi éves fogyasztói árindex mértékében lehet emelni.

Az árazási elvek következőképp biztosítják azt, hogy a pénzügyi intézmény kizárólag fair eljárás keretében legyen jogosult a szerződéses feltételek módosítására. Súlyos hiányosságnak tartom azonban, hogy az árazási elveket – jellegükből következően – nem ismerhetik meg a fogyasztók. Ebből kifolyólag nem láthatják át, érthetik meg a kamatokra kiható folyamatokat.

g. Összességében

Az ok-lista és az árazási elvek, illetve az egyoldalúan módosítható szerződéses feltételek korlátozottsága együttesen tehát kizárják a pénzügyi intézmények önkényességet, és mindösszesen gazdaságilag indokolható esetekben teszik lehetővé a szerződési feltételek meghatározott körének módosítását a fogyasztókkal szemben, azt is csak a fair eljárás követelményeinek megtartásával. A felmondási jog pedig lehetővé teszi a kontraszelekció érvényesülését, ami a legfontosabb közgazdasági korlátja az egyoldalú szerződésmódosítási jognak (lásd 4. ábra).

Mindennek eredményeként a hatályos szabályozásban immár érvényesülnek az egyoldalú szerződésmódosítási jog – korábban hiányolt – jogszabályi és közgazdasági korlátai a fogyasztóval kötött kölcsön és pénzügyi lízingszerződések vonatkozásában. Ebből következően megállapíthatjuk, hogy ezáltal a pénzügyi intézmények piaci hatalma – ezen szerződések körében – korlátozást nyert, és az egyoldalú szerződésmódosítási jog hatályos jogunk szerint feltehetően nem nyújt indokolatlan egyoldalú előnyt.

Bármennyire is hatásosak és hasznosak a hatályos fogyasztókat védő szabályok továbbra sem képesek véleményem szerint arra, hogy a kellő átláthatóságot biztosítsák a bankok gyakorlata mögött. Az adósok ezért továbbra is úgy gondolják, hogy a kamatok a bankok kénye-kedve szerint alakulnak, oly módon, hogy ők minél rosszabbul járjanak.

Következőképp az ügyfelek korábban megrendült bizalmának visszanyerésére, az aktuális véleményklíma megtörésére, és ennél fogva hitelpiacon tapasztalható bizalmatlanság csökkentésére sajnos nem igazán alkalmas az amúgy megfelelő szabályozás sem.

C) Egyéb szerződésekre irányadó rendelkezések

A hatályos egyéb szerződésekre vonatkozó előírások megegyeznek a 2009. augusztus 1-je előtti szabályokkal. Következésképp az ott leírtak teljes mértékben irányadóak e helyen.

Ez azt jelenti, hogy a pénzügyi intézmények egyoldalú szerződésmódosítási jogának kizárólag látszólagos korlátai vannak. A szerződés bármely feltétel módosítható egyoldalúan, a pénzügyi intézmények határozzák meg a módosításra vezető okokat, és módokat, továbbá felmondási jog hiányában nem érvényesül a kontraszelekció törvényszerűsége sem. Látható tehát, hogy sem a jogszabályok,¹²⁶ sem a piac nem jelent korlátot. Ez magában hordozza a visszaélés lehetőségét, és egyértelműen garantálja a bankok számára a túlzott piaci hatalmat.

Ráadásul a pénzügyi intézmények önszabályozással sem korlátozták ügyfelekkel szemben meglévő erőfölényüket, hiszen a Magatartási Kódex kizárólag a lakossági hitelekre és kölcsönökre irányadó.¹²⁷ Az egyetlen korlátot ennek eredményeként a Ptk. tisztességtelen általános szerződési feltételeire vonatkozó rendelkezései jelentik,¹²⁸ melyek érvényesítésére az adósnak bíróság előtt van lehetősége.

Kimondottan sajnálatosnak tartom, hogy a Kúria joggyakorlat-elemző csoportja is szinte kizárólagosan fogyasztói szerződésekkel foglalkozott¹²⁹, így vállalkozások esetében kizárólagosan a jogalkalmazás során kialakult korlátok szabnak némi határt a pénzügyi intézmények alakító jogának.

D) A jogalkalmazás során kialakult korlátok

A jogszabályok megfelelő korlátozásának hiányában a jogalkalmazó igyekezett határokat szabni a szerződési szabadságnak, ezáltal az egyoldalú szerződésmódosításnak a gyengébb fél érdekében. Ennek eszközét a Ptk. 209. §-ban foglalt tisztességtelen szerződési feltételek jelentették.

¹²⁶ Értelmszerűen ezen szerződések körében a fogyasztóvédelmi eszközök sem működnek, így a 18/1999 vagy a 275/2010 Korm. rendeletek sem érvényesülnek

¹²⁷ Magatartási Kódex [2009], 1. o.

¹²⁸ Ptk. 209. §

¹²⁹ Lásd bővebben: Kúria [2012]

Már 1990-ben – bár a per tárgya nem kölcsönszerződés volt – általános jelleggel kimondásra került, a tényleges hatás elve, vagyis hogy az egyoldalú szerződésmódosításra okot adó tény bekövetkeztét mindenképpen igazolni kell.¹³⁰

A tény igazolása azonban önmagában nem elégséges, „a szerződés egyoldalú módosítására vonatkozó szerződési kikötés csak akkor nem jelent indokolatlan egyoldalú előnyt (...), ha a díj egyoldalú emelésének okát, ennek körülményeit és lehetséges mértékét a felek a szerződésben előre rögzítik”.¹³¹ Ebben a jogesetben tehát először jelenik meg az ún. ok-lista követelménye. Komoly hiányossága azonban, hogy nem kívánja meg a feltételek objektív jellegét.

A jogalkalmazás során került kimondásra a módosítási szimmetria elve is. A Versenytanács 1995-ben úgy határozott, hogy amennyiben a pénzügyi intézmény a pénzügyi kamatlábak követését vállalta a kamatszint megváltozása esetén mindenképpen eleget kell tennie. Ez igaz arra az esetre is, ha a piaci kamatok a fogyasztó javára változnak.¹³²

A választottbíróóság ítéletében jelent meg az a követelmény, mely szerint megfelelő időt szükséges biztosítani az adós számára a következményekhez való alkalmazkodásra, illetve az egyoldalú módosítással szembeni esetleges fellépésre.¹³³

A bíróság figyelt fel először arra a jelenségre, hogy a pénzügyi intézmények érdekeiknek megfelelően olykor új díjjal vagy költséggel is terhelik az adós kötelezettségeit. Az egyoldalú szerződésmódosításból folyó ezen lehetőség azonban 2001-ben korlátozásra került, amikor a bíróság ítéletében kimondta, hogy pénzügyi intézmény új díjak és költségek felszámítására akkor sem jogosult, ha egyébként azok felszámítását a gazdálkodási körülményei indokoltá teszik.¹³⁴

Véleményem szerint azonban a bankok olyan gazdasági erővel rendelkeznek, amellyel szemben csaknem minden vállalkozás¹³⁵ ugyanúgy védelemre szorul, mint bármely fogyasztó, mivel a vállalkozások gazdasági pozíciójuk (gyengeségük) okán gyakorlatilag ugyanolyan kiszolgáltatott helyzetben vannak. Ezért úgy gondolom, hogy a védelem kiterjesztése indokolt.

¹³⁰ BH 1990/24

¹³¹ BH 1995/414

¹³² 110/1995 VJ

¹³³ 1999/8 VBH

¹³⁴ EBH 2001/438

¹³⁵ Kivételt a multinacionális vállalatok jelentenek. Őket minden pénzügyi intézmény szeretné ügyfélnek, ezért van tárgyalási pozíciójuk.

III. Megoldási javaslatok

1. Következtetések

A válság következtében elsősorban a szociális problémákra irányult a jogalkotó figyelme, a fogyasztókat kívánta védeni és nem vette figyelembe, hogy a vállalkozások csaknem ugyanolyan helyzetben vannak, védelemre szorulnak. Ennek köszönhető a szabályozás kettőssége.

Összességében tehát a hatályos előírások felemás képet mutatnak. A vállalkozásokkal szemben továbbra is fennáll a pénzügyi intézmények visszaélési lehetősége. A bírói gyakorlat fejlődése és a bankok önszabályozása nyomán remélhetőleg nem fog bekövetkezni, de a lehetőség adott.

Ezzel szemben a fogyasztókra irányadó rendelkezések, jelentősen leszűkítik a visszaélés lehetőségét, ezért pozitívan értékelendők. A rendszernek ezen az oldalán továbbra is jelenlévő problémák nem elsősorban a szabályozás hiányosságaiból, hanem az egyoldalú szerződésmódosítási jog jellegéből fakadnak. Ez az oka annak, hogy a következőkben olyan megoldási javaslatokat mutatok be, amelyek akár mindkét fél megelégedésére szolgálhatnak, és talán orvosolhatják a fogyasztók és pénzügyi intézmények közötti legsúlyosabb problémát, a bizalmatlanságot.

2. Megoldási javaslatok

A) Referencia kamatláb alkalmazása

Dolgozatomban utaltam rá, hogy komoly problémákat okoz hazánkban a pénzügyi intézményekkel szemben tapasztalható nagyfokú bizalmatlanság. A bizalmatlanság elismerésének tekinthetjük a Magyar Bankszövetség részéről azt, hogy a 2009-ben elfogadott Magatartási Kódex célját preambulumban akként jelölte meg, hogy

„megerősítse a lakossági hitelfelvevők és a hitelezők közötti kapcsolatban nélkülözhetetlen bizalmat”.¹³⁶

Az adósok bizalmatlanságának egyik forrása, hogy nem látják át és nem értik a bankok működését. Különösen igaz ez az olyan fogalmak esetében, mint a refinanszíroz vagy az átárazódás. Számukra a pénzügyi intézmények kamatmódosítása csupán önkényes, áttekinthetetlen számítások eredménye, amelyek úgy vannak kitalálva, hogy az ügyfelek mindenképpen rosszul járjanak. Ezt a problémát én az információs aszimmetria egy megnyilvánulásának tekintem¹³⁷, ugyanis a szerződésben résztvevő két fél a kamatszint megváltozásának okai tekintetében nincs azonos helyzetben, és ez az adósokat defenzív magatartásra sarkalja. A problémára azonban van megoldás.

a, A referencia-kamatláb

Abban az esetben ugyanis, ha az adósok szerződéses kamatai együtt változnának a piaci kamatlábakkal, és ezt nyilvános forrásokon keresztül követni is tudnák, sokkal inkább elfogadnák, hogy kölcsönszerződésük szerződéses kamatai nem a bankok önkénye folytán, hanem gazdasági folyamatok következtében módosulnak. Erre teremt lehetőséget a referencia-kamatláb alkalmazása.

Referencia-kamatláb azt jelenti, hogy a szerződésben a felek kikötnek egy irányadó kamatlábat, amelynek változásaihoz – szerződésben meghatározott időszakonként – hozzáigazítják a kölcsönszerződés kamatát¹³⁸. Ez egy automatikus folyamat, ahol a kamatok a felek döntésétől függetlenül nőnek vagy csökkennek, és a változás irányára vagy mértékére tekintet nélkül mindenképpen alkalmazásra kerülnek. Nagyon fontos, hogy kizárólag olyan irányadó kamatlábat szabad jogszabályilag engedélyezni, amely megfelel az objektivitás követelményének, vagyis annak, hogy egyik fél sem képes közvetlenül befolyásolni alakulását.

b, A BUBOR mint referencia-kamatláb

Mind a publikusság, mind az objektivitás fenti követelményeinek tökéletesen megfelel a BUBOR¹³⁹, vagyis a Budapest Bankközi Forint Hitelkamatláb. Publikus, ugyanis

¹³⁶ Magatartási Kódex [2009], 1. o.

¹³⁷ Az információs aszimmetria felfedezéséért 2001-ben George Akerlof, Michael Spence és Joseph Stiglitz Nobel-díjat kaptak. Megállapításuk szerint egy ügylet két résztvevője az ügylet tárgyára vonatkozó információk tekintetében nincs azonos helyzetben. Ez a jelenség fedezhető fel véleményem szerint a kamatok esetében is.

¹³⁸ Gellért [1991], 103. o.

¹³⁹ A rövidítés az angol elnevezéséből származik „Budapest Interbank Offered Rate”

hivatalosan erre kijelölt hírügynökségek teszik közzé¹⁴⁰, és független, hiszen számítását a Magyar Nemzeti Bank végzi¹⁴¹. A BUBOR elsődleges célja annak meghatározása, hogy a magyar piacon releváns (aktív kamatjegyző) bankok átlagosan milyen kamatlábon nyújtanának egymásnak rövid lejáratú hiteleket.

A BUBOR megállapítása a Magyar Forex Társaság¹⁴² (továbbiakban: MFT) szabályzata alapján történik. Ennek során először az MFT az MNB közreműködésével negyedévenként meghatározza a tizenöt aktív kamatjegyző bankot. Ezt követően az MNB összegzi a beérkezett kamatjegyzéseket, és az aznap rögzítendő BUBOR kamatlábakat – a futamidőnkénti négy legmagasabb és négy legalacsonyabb ajánlat elhagyásával¹⁴³ – kiszámítja.¹⁴⁴

A BUBOR tehát tükrözi a tényleges kamatszintet a bankközi piacon, és mint referencia-kamatláb lehetővé teszi, hogy meghatározott időszakonként a szerződéses kamatok automatikus hozzáigazodjanak ehhez a valós kamatszinthez. Természetesen egy első osztályú bankhoz viszonyítva minden fogyasztó és valamennyi vállalkozás lényegesen magasabb kockázatot képvisel, ezért szükséges kamatfelár (spread) meghatározása a kölcsönszerződésekben. Ez azt jelenti, hogy a kölcsön szerződéses kamata, így épül fel: BUBOR + spread.¹⁴⁵

c, A referencia-kamatláb előnyei

A referencia-kamatláb lehetőséget biztosít arra, hogy a pénzügyi intézmények az adósra telepítsék kamatláb-kockázatukat, ezzel a változó kamatozású hitelezés előnyei továbbra is érvényesülnének. Ugyanakkor referencia-kamatláb esetén a kamatok alakulása az adósok számára is követhetővé válna, ezzel a pénzügyi intézmények megszerezhetnék az adósok bizalmát, ami a pénzügyi szektorban nélkülözhetetlen.

¹⁴⁰ „A BUBOR fixinget elsődlegesen (...) publikáló hírügynökségek: THOMSON REUTERS, BLOOMBERG” (Hivatalos BUBOR szabályzat [2012], melléklet)

¹⁴¹ A BUBOR-on kívül referencia-kamatlábként valamely állampapír is kiköthető lenne. Véleményem szerint azonban az állampapírokat erőteljesen meghatározza az ún. országgkockázat.

¹⁴² A Magyar Forex Társaság (MFT) 1991-ben alakult, Budapesten. Az MFT a magyar deviza-, pénzpiaci-, derivatív és állampapír ügyletkötők hivatalos érdekképviselői szerve. (MFT: Alapszabályzat)

¹⁴³ Erre az átlagfüggvény szélsőérték érzékenysége miatt van szükség

¹⁴⁴ Hivatalos BUBOR szabályzat [2012], 2. o.

¹⁴⁵ Ha a BUBOR a kölcsönszerződés megkötésekor 6%, a kölcsönfelvevő kockázati felára 8% és a kamatperiódus 6 hónap, akkor a szerződéses kamat a futamidő első hat hónapjában 14%. A későbbiekben 6 havonta automatikusan hozzáigazodik a BUBOR alakulásához, így a szerződéses kamat a továbbiakban: BUBOR+8%.

Miért előnyös a referencia-kamatláb az adós számára? Azon kívül, hogy lehetőség nyílik a gazdasági folyamatok áttekintésére egy további védelmet rejt magában a BUBOR (és a legtöbb referencia-kamatláb).

A BUBOR azt mutatja meg (mint fent láttuk), hogy a releváns pénzügyi intézmények milyen kamatlábon hiteleznének egymásnak. Bár a Hivatalos BUBOR Szabályzat kötelezi a bankokat arra, hogy „az általuk beadott kamatjegyzések az árjegyzés időpontjában élő valós bankközi hitelkamatlábnak felelnek meg”¹⁴⁶, azonban nincs szerződéskötési kötelezettségük ezen a kamatlábon. Ebből kifolyólag, mint 2007-2008-ban az Amerikai Egyesült Államokban a válság hatására láttuk, a bankok a valós értéknél olykor kisebb kamatlábat jelölnek meg, ugyanis egy magasabb kamatláb azt jelezné a piac számára, hogy likviditási gondokkal küzdenek, ami tovább nehezítené helyzetüket.

Ez az adósok számára azt az előnyt rejti magában, hogy nem kell tartaniuk a BUBOR hirtelen megugrásától. A pénzügyi intézmények számára ugyanis nagyobb probléma lenne, ha a piac kockázatosnak ítélné őket, minthogy elveszítenek valamennyi kamatot. Ezáltal az adósokra telepített kamatláb-kockázatot felülről a piac működése korlátozná.

Természetesen a BUBOR sem tökéletes, vannak veszélyei. A legfőbb veszélyforrást az hordozza magában, hogy a BUBOR a kamatjegyző bankok által szolgáltatott adatok alapján alakul ki, ebből következően ezen pénzügyi intézményeknek lehetőségük van a manipulálására.¹⁴⁷ Mindez történhet akár a bankok összejátszó magatartása vagy akár néhány bank tevékenysége folytán. Ezek a cselekmények azonban jogellenesek, és szigorúan szankcionálандók.

d, Az egyoldalú szerződésmódosítási jog és a referencia-kamatláb

A referencia-kamatláb is olyan eszköz, amely lehetővé teszi a változó kamatozású hitelezést, akár csak az egyoldalú szerződésmódosítási jog. A két intézmény azonban ezt meghaladóan élesen elhatárolandó egymástól.

Referencia-kamatláb alkalmazása esetén ugyanis nincs szükség a szerződés módosítására ahhoz, hogy a szerződéses kamatok a piaci kamatlábakhoz igazodjanak, míg egyoldalú szerződésmódosítás esetén – nevéből és jellegéből fakadóan – mindez elkerülhetetlen. Ennek az az oka, hogy referencia-kamatláb esetén az adós szolgáltatása került úgy megállapításra, hogy magától igazodjon a változó környezethez.

¹⁴⁶ Hivatalos BUBOR szabályzat [2012], 2. o.

¹⁴⁷ A manipulációnak nemcsak elméleti lehetősége áll fenn, hanem a LIBOR vonatkozásában ténylegesen meg is történt. A Bizottság kezdeményezte is a Belföldes kereskedelemről és a piaci manipulációról szóló 2003/6/EK irányelv módosítását.

Ebből következik a referencia-kamatláb alkalmazásának legnagyobb előnye, vagyis az, hogy a szerződés módosítás nélkül, önmagában képes alkalmazkodni a megváltozott feltételekhez. Nincs szükség tehát a felek között kialakult szolgáltatás-ellenszolgáltatás egyensúlyába történő beavatkozása, az esetleges eltolódásokat a szerződés maga korrigálja.

Nagyon fontos azonban, hogy referencia-kamatláb használata esetén ki kell zárni, vagy taxatív meghatározott szűk körre kell korlátozni az egyoldalú szerződésmódosítás lehetőségét. Ez az eszköz ugyanis értelmét veszítené, ha a pénzügyi intézmények képesek lennének arra, hogy a szerződést a másik fél kifejezett beleegyezése nélkül megváltoztassák, különösen az adós kockázati felára tekintetében.

A referencia-kamatláb sikerének záloga – kivételes eseteket leszámítva – véleményem szerint az, hogy a szerződési feltételek, különösen a kamatfelár, a kölcsönszerződés teljes időtartalma alatt változatlan maradjon.

e, A jogalkotó és a referencia-kamatláb

A jogalkotó eddig vajmi kevés jelentőséget tulajdonított a referencia-kamatlábnak, így nem törekedett a benne rejlő lehetőségek kihasználására. Még a 2009-es szociális elégedetlenség hatására sem fordult ezen eszköz felé.

Egyetlen kiemelendő megjelenése a magyar jogban a 2011. évi CXLVIII. törvényhez köthető, mely bevezette a referencia-kamatláb intézményét a Hpt. 210/B. §-ába. A „fogyasztóval, ingatlanon alapított jelzálog (...) fedezete mellett kötött kölcsönszerződésre”¹⁴⁸ a kamat változtatásának kizárólag két módját engedélyezi hatályos jogunk. Az egyik mód a 3, 5 vagy 10 éves periódusra rögzített kamat, a másik a referencia-kamatlábhoz kötött kamatozás. Utóbbi véleményem szerint különösen üdvözlendő, és szélesebb körben alkalmazandó lenne.

A szabályozás ráadásul úgy gondolom, példaértékű lehet, hiszen a jogalkotó meghatározta devizanemenként¹⁴⁹ azt, hogy mi lehet referencia-kamatláb¹⁵⁰. Továbbá, taxatíván két esetre korlátozta a pénzügyi intézmények egyoldalú szerződésmódosítási jogát, és ekkor is kizárólag a spreadet engedi változtatni¹⁵¹.

Véleményem szerint indokolt lenne a szabályozásnak más hitelezési területekre történő kiterjesztése is.

¹⁴⁸ Hpt. 210/B. § (1) bek.

¹⁴⁹ Euro esetében a EURIBOR, svájci franknál a CHF LIBOR-t szokás kikötni (LIBOR a londoni bankközi kamatlábat jelenti)

¹⁵⁰ Hpt. 210/B. § (7) bek.

¹⁵¹ Hpt. 210/B. § (5) bek.

B) Biztosítás

Magyarországon a hitelpiac egyik legnagyobb hiányosságának azt tartom, hogy a pénzügyi intézmények nem kínálnak fix kamatozású hiteleket, így a kölcsönfelvevőknek nincs lehetőségük a kamatlábckockázat elkerülésére, magasabb kamatteher ellenében sem.¹⁵²

A kamatlábckockázat kezelésére azonban remek megoldást nyújthatna az, ha az ügyfelek biztosítást köthetnének hiteleikre.¹⁵³ Mire szolgálhat ilyen esetekben a biztosítás? Egy biztosító díjazás ellenében védelmet nyújthat az adósnak a kamatterhek növekedése ellenében, úgy hogy bizonyos szint fölött a biztosító kifizeti az adósok többlet-kamatterheit.

Mindez azt jelenti, hogy a változó kamatozású hitel kvázi fix kamatozásúvá alakítható. Fix kamatozású hitelek esetében ugyanis a bankok magasabb kamatot kérnek, hiszen a kamatlábckockázat őket terheli. A biztosítási konstrukcióban az a többlet költség (általában a kölcsön százalékában kerülne kifejezésre), amit a biztosítónak kell fizetni, és amivel ebből kifolyólag magasabb az ügyfél szempontjából a kamat a szokásos változó kamatozású kölcsönökkel összehasonlítva, felfogható olyan díjnak, amely fix kamatozású hitelek esetében a bankokat kompenzálja a kockázat vállalásáért.¹⁵⁴

Biztosítás során tehát a változó kamatozás előnyei az adósnál maradnának, azonban díjazásért egy biztosító vállalná, hogy a meghatározott mértéket meghaladó kamat után esedékes törlesztőrészeket maga fizetné. Különösen hatékony lehetne, ha olyan biztosítóval kötne az adós a biztosítást, aki kapcsolatban áll a bankkal. Maga a bank hazánkban a pénzügyi piac strukturális szabályozása miatt ugyanis nem nyújthat biztosítást. Ennek az a jogpolitikai indoka, hogy egy szavatoló tőke nem fedezzen két különböző kockázatot.¹⁵⁵ Egyre több bank hirdeti azonban úgy magát, hogy „bank és biztosító”, ami a hatályos szabályozás szempontjából annyit tesz, hogy szervezetileg ugyan elkülönülnek, de egy érdekeltségi körbe tartoznak. Ez az érdekeltségi kör pedig komolyan

¹⁵² Érdekesség, hogy Amerikában jogi szabályozás hiányában is megmaradtak a fix kamatozás hosszú lejáratú és jelzáloghitellel fedezett kölcsönök esetében. Az az oka, hogy „az ügyfelek ezt igénylik, és a piaci verseny túl erős ahhoz, hogy ezeket az ügyféligényeket mellőzhették”. (Horváth Balázs [2007], 961. o.)

¹⁵³ A megoldás az Amerikai Egyesült Államokból származik, ahol különös jelentőségnek örvendett a nyolcvanas években. (lásd bővebben, Joanne Lipman: Small Firms Offered Protection from Rise in Rates on Loans. The Wall Street Journal, 1983.)

¹⁵⁴ Kohn [2007], 331. o.

¹⁵⁵ Simon [2007], 293-294. o.

elgondolkozna a kamatok egyoldalú megváltoztatásán, ha ennek hatásai végső soron nála jelentkeznének.

C) A kamatmarzs nagyságának korlátozása

A közvéleményben egyre gyakrabban hallani olyan nyilatkozatokat, amelyek szerint szükség lenne a banki kamatmarzs, ezen keresztül a bankok nyereségességének korlátozására¹⁵⁶. Ez úgy gondolom egyrészt a magyar piacon tapasztalható bankverseny alacsonyabb intenzitásának, másrészt a válság hatására a bankokkal szemben kialakult véleményklímának köszönhető.

Arra a kérdésre, hogy túlságosan magas-e Magyarországon a kamatmarzs, illetve, hogy szükség van-e a korlátozására, közgazdász professzorok tudnak és remélem fognak tudományos igényű választ adni. Mindemellett úgy látom, hogy az egyoldalú szerződésmódosítási jog megfelelő szabályozása és a pénzügyi intézmények ösztönzése referencia-kamatláb alkalmazására, önmagában képes lenne korlátozni az adósokra terhelhető költségeket, ezáltal a kamatmarzs nagyságát is.

D) A megoldási javaslatok áttekintése

Dolgozatom ezen részében olyan megoldásokat, és a közvélemény által felvetett javaslatokat mutattam be, amelyek – akár – alkalmasak lehetnek az egyoldalú szerződésmódosítási jog gazdasági életben betöltött szerepének átvételére, hiányosságainak kiküszöbölésére. A tárgyalt megoldások közül szeretném kiemelni a referencia-kamatlábát, azon belül is a BUBOR alkalmazását, amely hatékonyan szolgálhatná a változó kamatozású hitelezés nemzetgazdasági érdekeit, továbbá, lehetővé tenné a pénzügyi intézmények és az ügyfelek közötti méltányos kockázatmegoszlást is.

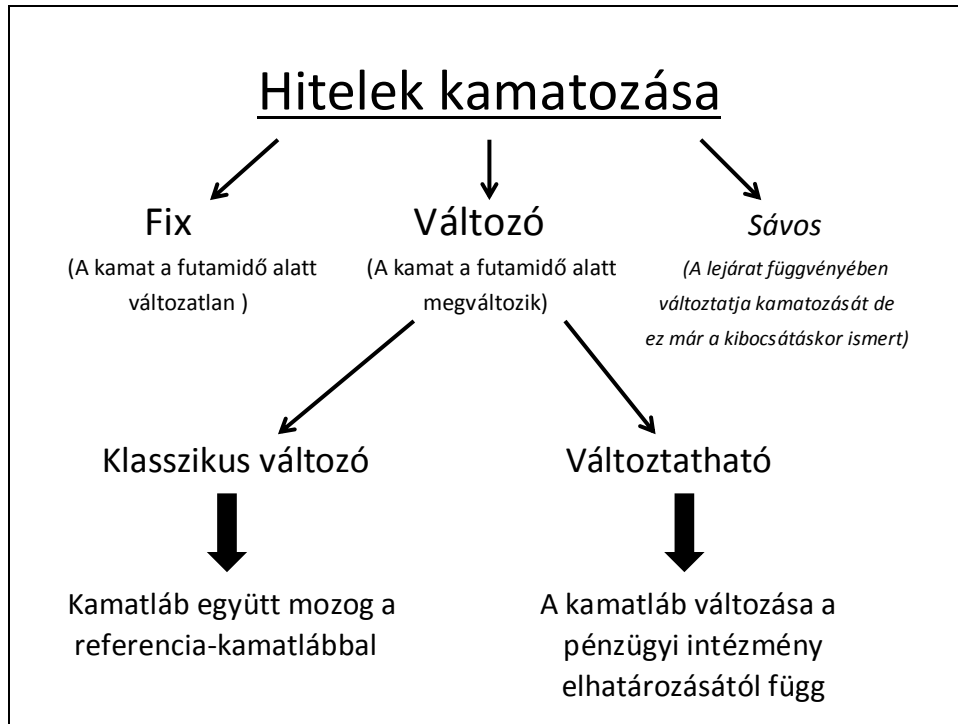
Fontosnak tartom továbbá itt is hangsúlyozni, hogy meg kellene teremteni az ügyfelek számára annak a lehetőségét, hogy teherviselési képességük és hajlandóságuk figyelembe vételével értékelhessék a kamatláb-kockázatot, hogy ettől függően fix kamatozású hiteleket is választhassanak.

¹⁵⁶ Az Országgyűlésben így nyilatkozott például 2010. november 9-én Scheiring Gábor

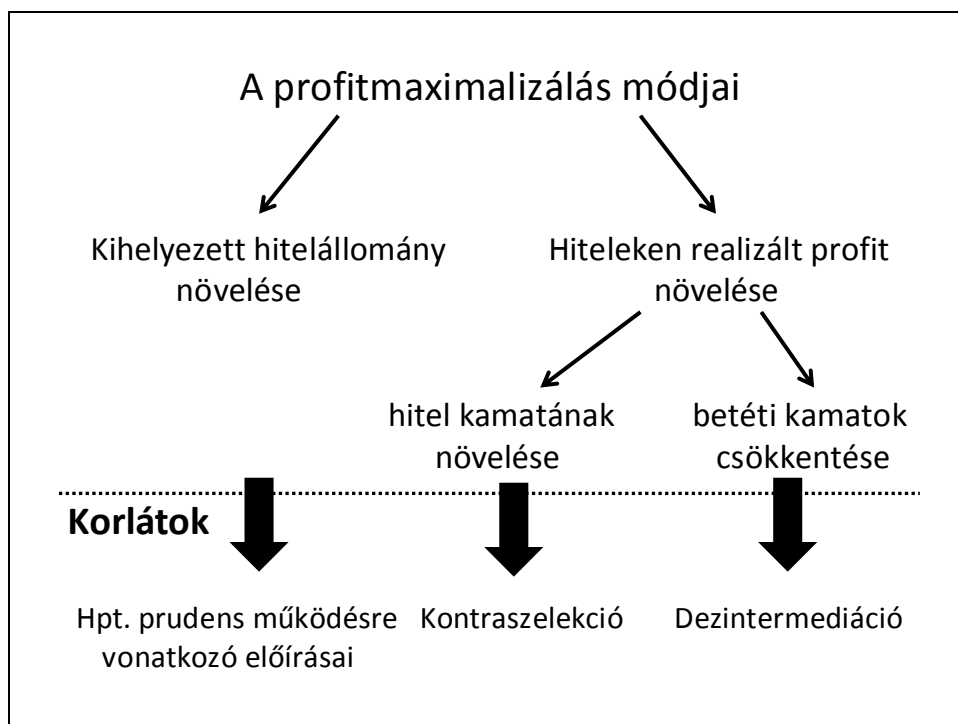
Én a BUBOR, mint referencia-kamatláb alkalmazásában látom a hitelező és az adós érdekei közötti aurea mediocritas megtalálásának legnagyobb esélyét.

Ábrák

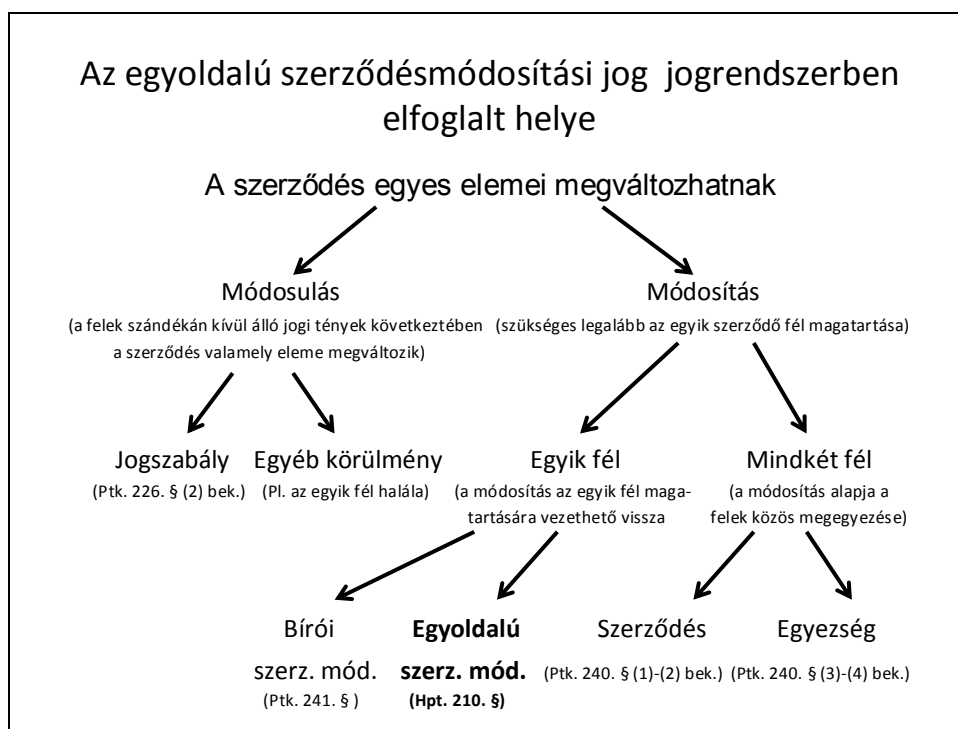
1. ábra

2. ábra

3. ábra

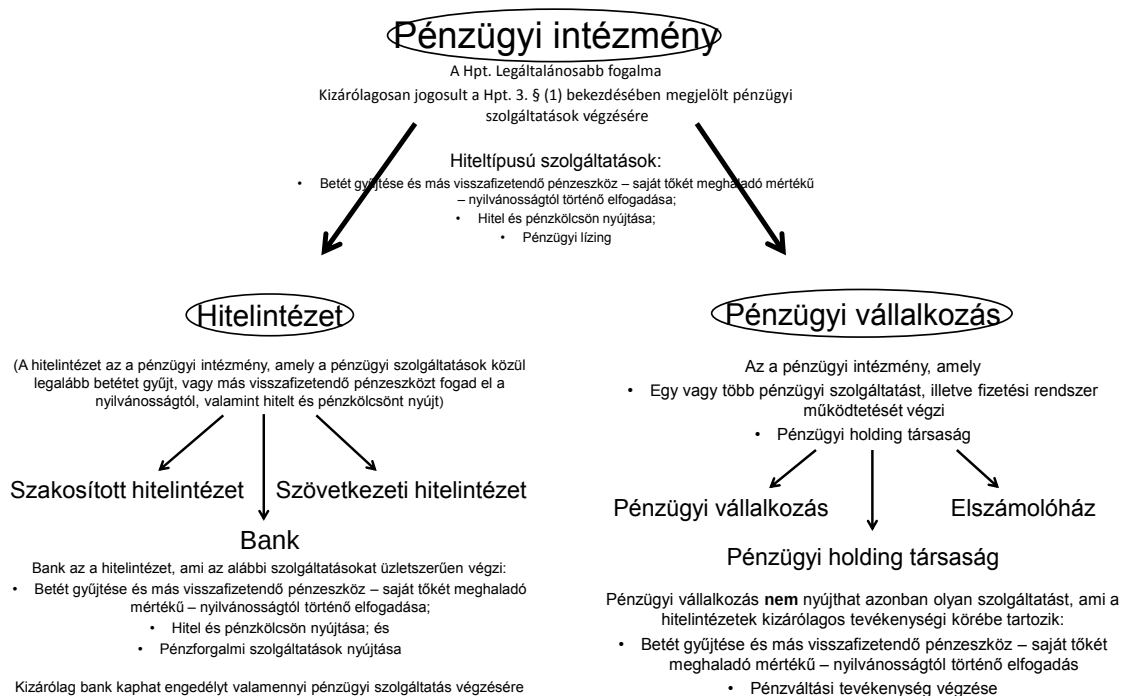

4. ábra

Annak érdekében, hogy az egyoldalú szerződésmódosítási jog ne jelentsen indokolatlan egyoldalú előnyt, illetve hogy kizárja a visszaélés lehetőségét négy területen korlátozandó				
	Négy korlátozandó terület	Korlátozás eszközei	Hatályos fogyasztók tekintetében	Hatályos és egyéb szerz.
1	Mit	Célszerű előre meghatározni (akár taxatív jelleggel) az egyoldalúan módosítható szerződési feltételek körét	Hpt. 210. § (3)	Ø kapcsolódik (12)
2	Milyen módon	Árazási elvek rögzítése	Hpt. 210. § (4)	Ø
3	Okból	Ok-lista követelménye	Hpt. 210. § (3) + Mag. Kódex	Ø objektív
4	Eljárással	Tájékoztatás a módosítás hatálybalépése előtt. Biztosítva a megfelelő felkészülési időt és a tudomásszerzést	Hpt. 210. § (6)-(7)	Hpt. 210. § (11)
Továbbá fontos a felmondási jog biztosítás, mint az adós egyetlen olyan eszköze amellyel élhet a pénzügyi intézmény egyoldalú módosítási esetén				

A Hpt. fogalomrendszere

Jellemzője a funkcionális szabályozási koncepció
(A tevékenységek után meghatározza azok végzésének a feltételeit, és aki megfelel ezeknek a feltételeknek, az végezheti a tevékenységet)

Következőképp

A hiteltípusú szolgáltatások közül

- Hitel és pénzkölcsön; illetve
- Pénzügyi lízing nyújtására

nemcsak a hitelintézetek, hanem a pénzügyi vállalkozások is jogosultak.

Ebből következően az egyoldalú szerződésmódosítási jog is megilleti valamennyi pénzügyi intézményt.

Tehát a köznyelvben elterjedt banki egyoldalú szerződésmódosítási jog elnevezés helyett valójában a **pénzügyi intézmények egyoldalú szerződésmódosítási joga** elnevezés használata lenne indokolt.

Felhasznált irodalom

- A POLGÁRI TÖRVÉNYKÖNYV MAGYARÁZATA [2004]: Szerkesztő-lektor Gellért György, Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó, Budapest
- BÁNFI TAMÁS (SZERK.) [2008]: Pénzügytan, Tanszék Kiadó, Budapest
- BÍRÓ GYÖRGY [2006]: Kötelmi jog, közös szabályok szerződésen, Novotni Kiadó, Miskolc
- BÍRÓ GYÖRGY [2009]: A bankkölcsönszerződés lejárat előtti rendes felmondása, In: Bank- és hitelviszonyok. Kodifikáció tanulmányok az új Ptk. születése kapcsán, Novotni Kiadó, Miskolc, 2009
- BODIE, ZVI – MERTON, ROBERT C. – CLEETON, DAVID L. [2011]: A pénzügyek közgazdaságtana, Osiris Kiadó, Budapest
- BODZÁSI BALÁZS [2010]: Az általános szerződési feltételek egyoldalú módosításának joga (elemzés a német és az osztrák jog alapján), In: Hitelintézeti szemle Vol. 9, No. 1, Budapest
- BODZÁSI BALÁZS [2011]: A fogyasztói hitelszerződések új szabályai, In: Hitelintézeti szemle, Vol. 10, No. 3, Budapest
- CSÉCSY ANDREA – CSÉCSY GYÖRGY – SZIKORA VERONIKA [2008]: Kötelmi jogi alapok, Center Print Kft, Debrecen
- DORKÓ KATALIN [2000]: A lakossági bankügyletek, KJK-KERSZÖV, Budapest
- ERDŐS MIHÁLY – MÉRŐ KATALIN [2010]: Pénzügyi közvetítő intézmények, Akadémiai Kiadó, Budapest
- EÖRSI GYULA [1979]: Kötelmi jog – Általános rész, Tankönyvkiadó vállalat, Budapest
- GELLÉRT ANDOR [1991]: Banküzletek, Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó, Budapest
- HARMATHY ATTILA [2002]: A szerződési szabadságról, In: Liber Amicorum Studia E. Weiss Dedicata, Duna-Mix Kft., Budapest

- HIVATALOS BUBOR SZABÁLYZAT [2012]: A Magyar Forex Társaság szabályzata a Budapest Bankközi Forint Hitelkamatláb fixing eljárásról, 2012, Budapest
- HORVÁTH BALÁZS [2007]: Jelzáloghitelezés Magyarországon, In: Kohn, Meir [2007], Szerkesztői kiegészítések
- HUSZTI ERNŐ [2001-2002]: Banktan, TAS Kiadó, Budapest
- KEMENES ISTVÁN [2012]: A pénzintézetek egyoldalú szerződésmódosítási jogáról, In: Gazdaság és Jog, 2012, No. 4
- KOHN, MEIR [2007]: Bank- és pénzügyek, pénzügyi piacok, Osiris Kiadó – Nemzetközi Bankárképző, Budapest
- KÖLES TIBOR – SÁGHY MÁRIA [2006]: Polgári jog II. – Kötelmi jog, Novissima Kiadó, Budapest
- KÚRIA [2012]: Joggyakorlat-elemző Csoport, Előkészítő anyag, 2012. szeptember 17, Budapest
- LAJER ZSOLT [2010]: Az egyoldalú szerződésmódosítás joga a hitelintézeti szektorban című előadás, Magyar Bíróképző Akadémia, 2012. július 10.
- LANDO, OLE [2005]: CISG and Its Followers: A Proposal to Adopt Some International Principles of Contract Law, In: The American Journal of Comparative Law, Vol.53, No.2
- MAGATARTÁSI KÓDEX [2009]: A lakosság részére hitelt nyújtó pénzügyi szervezetek ügyfelekkel szembeni tisztességes magatartásáról, Magyar Bankszövetség, Budapest
- MAGYAR BANKSZÖVETSÉG [2010]: Beszámoló a Magyar Bankszövetség 2009. évi tevékenységéről, Budapest
- MENYHÁRD ATTILA [1994]: Az adhéziós szerződések néhány elméleti aspektusa, In: Polgári jogi dolgozatok, ALFAPACK Kiadó, Budapest
- MILLWARD BROWN HUNGARY [2006]: Bankváltással kapcsolatos ismeretek és tapasztalatok
- PATASSY BENEDEK [2012]: A devizaalapú hitelszerződésekkel kapcsolatosan kialakult viták bírósági úton való megoldásának javaslatai, In: Magyar jog, 2012, No. 7
- PETRIK FERENC (szerk.) [2003]: Bankjog, HVG-ORAC, Budapest

SIMON ISTVÁN (szerk.) [2007]: A pénzügyi jog I., Osiris Kiadó, Budapest

SULYOK-PAP MÁRIA – LIGETI SÁNDOR (szerk.) [2006]: Banküzemtan, Tanszék kiadó, Budapest

SZAKÉRTŐI BIZOTTSÁG [2006]: Lakossági Pénzügyi Szolgáltatásokat Vizsgáló Szakértői Bizottság: Javaslatok a lakossági bankszolgáltatások problémáinak kezelésére, Budapest

SZENTIVÁNYI IVÁN [2003]: Van-e határa a bank egyoldalú szerződésmódosítási jogosultságának?, In: Gazdaság és Jog, Vol. 11, No. 11, 2003. november, Budapest

SZENTIVÁNYI IVÁN [2009]: A bank és a tisztességes üzleti magatartás, In: Gazdaság és Jog, Vol. 17, No. 7-8, 2009, Budapest

SZLADITS KÁROLY (szerk.) [1941]: A magyar magánjog, III. kötet, Kötelmi jog általános része, Grill Károly Könyvkiadó vállalat, Budapest

TÖRÖK GÁBOR (szerk.) [2006]: A Polgári Törvénykönyv magyarázata, III. kötet Kötelmi jog – Általános rész, Magyar Hivatalos Közlönykiadó

VÁRHEGYI ÉVA [2003]: Bankverseny Magyarországon, In: Közgazdasági Szemle, Vol. 50, 2003. dec.